

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 8/1 2019 s. 603-631, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

İSTANBUL YÜKSEK ÖĞRETMEN OKULUNUN KISA TARİHÇESİ*

Sabri BECERİKLİ**

Muammer DEMİREL***

Geliş Tarihi: Aralık, 2018

Kabul Tarihi: Mart, 2019

Öz

Osmanlı sivil modern okullarının ilk örneği olan Rüştîye mekteplerine öğretmen yetiştirmek amacıyla 1848 tarihinde Darümuallimin açılmıştır. 1868’de ise sıbyan mekteplerine öğretmen yetiştirmek için Darümualliminin Sıbyan şubesi, 1876’da ise lise seviyesinde öğretmen yetiştirmek için İdadi şubesi açılmış fakat bu şube uzun ömürlü olmamıştır. 1880 senesinde kapatılmış olan İdadi şubesi 1891 tarihli irade ile Âlî ismiyle tekrardan açılmıştır. Âlî şubesi 1924 yılında Yüksek Muallim Mektebi ve otuzlu yıllarda İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu adını almıştır. Yüksek Öğretmen Okulu Cumhuriyet Dönemi başından 1978 yılına kadar lise öğretmeni yetiştirmek üzere Türkiye eğitim tarihinde önemli bir rol almıştır.

Anahtar Sözcükler: Öğretmen Yetiştirme, Darümuallimin, Yüksek Öğretmen Okulu.

SHORT HISTORY OF ISTANBUL HIGHER TEACHER TRAINING SCHOOL

Abstract

In 1848, Male Teacher Training School (Darümuallimin) was opened in order to train teachers for the Secondary (Rüşdiyya) schools, which was the first example of Ottoman civil modern schools. In 1868, the Elementary (Sıbyan) branch of Darümuallimin was opened in order to train teachers for the Elementary (Sıbyan) schools and in 1876, for High Schools (İdadi); however, this branch did not survive for long. The High (İdadi) School branch, which was closed in 1880, was reopened under the name of Âlî with a decree in 1891. The Âlî branch was renamed as the Higher Teacher Training School (Yüksek Muallim Mektebi) in 1924, the school and in the thirties it was named as Istanbul Higher Teacher Training School (İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu). The Higher Teacher Training School (Yüksek Öğretmen Okulu), at the beginning of the period until 1978, had an important role in the history of Turkish education in an attempt to train high school teachers.

Keywords: Teacher Training, Teacher Training School, Istanbul HigherTeacher Training School.

* Bu çalışma, Bursa Uludağ Üniversitesi BAP Birimi tarafından KUAP (E) 2016-10 No.lu proje tarafından desteklenmiş olan “Öğretmen Yetiştirmede Yüksek Öğretmen Okulu Modeli (1924-1978)” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Arş. Gör. Dr.; Bursa Uludağ Üni., Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler ABD, beceriklisabri@uludag.edu.tr.

*** Prof. Dr.; Bursa Uludağ Üni., Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler ABD, mdemirel@uludag.edu.tr.

Giriş¹

Öğretmen yetiştiren diğer okullardan farklı bir sistemi olan (Demirel ve Becerikli, 2017) Yüksek Öğretmen Okulunda öğrenciler alanları ile ilgili dersleri Üniversitede, öğretmenlik meslek derslerini kendi Okullarında görmüşlerdir (Eşme, 2001).² Bu sistem Darülmualimin'in Âlî şubesinden miras kalmıştır (Eşme, 2001; Son Telgraf, 24.11.1340). Sistemin asıl örneği Fransa'dan alınmıştır. Fransa'da 1794 senesinde açılan fakat derslerine

¹ Literatüre bakıldığında Darülmualimin ve Yüksek Öğretmen Okulu ile ilgili çeşitli çalışmaların olduğu görülecektir. Çalışma daha çok belgeler üzerinden ele alındığından bu çalışmaların bir kısmına değinilmemiştir. Konu bütünlüğünü bozmamak adına ise konu ile alakalı olan ve literatürde önemli görülen bazı çalışmalara burada değinilecektir. Türkiye Eğitim Tarihine komple bir eser bırakmış olan Osman Ergin Darülmualimin konusuna da değinmiştir. Fikir edinmek için incelenmesi gereken bu eserde Darülmualimin için ciddi sayılabilecek tarih hataları yapılmıştır. 1848'de açılmış olan Darülmualimin için 1847'de açıldığı, İdâdî şubesinin 1877'de, Âlî şubesinin 1890'da açıldığı bilgisi verilmiştir. Lakin makalede de görüleceği üzere bu tarihler Erginin verdiklerinden biraz farklılık içermektedir (Ergin, 1977). Eğitim tarihi açısından önem arz edebilecek olan bir diğer eser Mahmud Cevat'ın Maarif Nezaretinin tarihçesi ve teşkilat yapısını kronolojik olarak ele aldığı çalışmasıdır. Mahmud Cevat'ın eserinde Darülmualiminin kuruluşu ve hakkında çıkarılmış olan kanunlar ve yapılmış olan değişikliklerle ilgili bazı kısımlar yer almıştır (Mahmud Cevat, 1338/2001). Bu çalışmalar dışında günümüze daha yakın tarihlerde öğretmen okulları ile ilgili çeşitli tezler ve kitaplar yazılmıştır. Darülmualimin ile ilgili eserler şunlardır: Seyit Taşer'in (2010) 'Tanzimat'tan Cumhuriyete Modernleşme Sürecinde Öğretmen Yetiştiren Kurumlarda Eğitim Yönetimi ve Denetimi' adlı doktora tezi; Uğur Ünal ve Togay Seçkin Birbudak'ın (2013) 'İstanbul Dârülmualimini' adlı eseri; Hamza Altın'ın (2009) 'II. Abdülhamid ve II. Meşrutiyet Devirlerinde Öğretmen Yetiştirme Meselesi' adlı doktora tezi önemli kaynaklardır. Bu çalışmalar Darülmualimininin bütün şubelerinin tarihsel gelişimini ortaya koymuştur. Ünal ve Birbudak'ın (2013) çalışması, İstanbul Darülmualiminini detaylı olarak ele almıştır. Taşer (2010) ve Altın (2009) ise çalışmalarında sadece İstanbul'u değil, taşradaki öğretmen okullarını da ele almışlardır. Bu çalışmalar genel olarak Darülmualiminin kuruluş ve gelişim süreçleri, programları, öğrencileri ve öğretmenleri, okulların fiziki şartları gibi konuları incelemişlerdir. Diğer çalışmalardan farklı olarak Taşer, öğretmen okullarının teftiş ve denetim konularına da değinmiştir.

Cemil Öztürk'ün (2007; 1998) 'Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası' ve 'Türkiye'de Dünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar' adlı çalışmaları hem Osmanlı hem de Cumhuriyet Dönemleri'ni içermiştir. Türkiye'de Dünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar (1998) adlı eserde Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri'nde öğretmen yetiştiren kurumlara kısaca değinilmiştir. Öztürk'ün çalışmalarında Darülmualimininin Yüksek Öğretmen Okulu dönüşümünden sonraki kısımlarından da bahsedilmiştir. Öztürk de yukarıda bahsi geçmiş olan çalışmalar gibi kuruluş ve gelişim süreçleri, programları, öğrencileri ve öğretmenleri, okulların fiziki şartlar gibi konuları ele almıştır.

Tayyip Duman (1991), 'Türkiye'de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme' adlı çalışmasında sadece Cumhuriyet Dönemi'nde orta öğretim düzeyindeki okullara öğretmen yetiştirme sorunu üzerinde durmuş ve yönetmeliklerde, raporlarda, Maarif şûralarında geçen konuları ele almıştır. Ayrıca çalışmada Yüksek Öğretmen Okulu ve uygulamaları ile ilgili bölüm de yer almıştır.

Yukarıda bahsi geçmiş olan eserlerden Yüksek Öğretmen Okuluna değinenler, Okul hakkında genel bir çerçeve çizmişlerdir. Yüksek Öğretmen Okulu ile ilgili detaylı bilgi veren çalışmalar ise İsa Eşme'nin (2001) 'Yüksek Öğretmen Okulları' adlı eseri, Yücel Gelişli'nin (2006) 'Ankara Yüksek Öğretmen Okulu' adlı çalışması, Nazım Bayata'nın (2011; 2014) 'Giderayak Anılar' ve 'İstanbul (Çapa) Yüksek Öğretmen Okulu Anıları' adlı eserleri, Cahit Kavcar'ın (1982) 'Tarihe Karışan Bir Öğretmen Yetiştirme Modeli: Yüksek Öğretmen Okulu' adlı makalesidir. Ayrıca Ramazan Demir'in (2002) 'Işığı Arayan Genç' adlı çalışmasında İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu ile ilgili anılarını anlatmış olduğu küçük bir bölüm yer almıştır.

Eşme'nin (2001) yüksek öğretmen okullarını ele aldığı çalışması çoğunlukla mezunların anılarından oluşturulmuştur. Eşme, yüksek öğretmen okulları ile ilgili kuruluş ve gelişim süreçleri, programları, öğrencileri ve öğretmenleri, okulların fiziki şartları gibi konulara genellikle hatıralar üzerinden değinmiştir. Gelişli (2006) çalışmasının bir bölümünde yüksek öğretmen okullarının tarihsel sürecine değinse de, Ankara Yüksek Öğretmen Okulunun gelişimini ayrıntılı bir şekilde ortaya koymuştur. Kavcar (1982), kısa bir tarihçe verdikten sonra daha çok Ankara'da başlamış olan hazırlık sınıfı modelini ele almıştır. Bayata (2011; 2014) ise çalışmalarında kendinin ve arkadaşlarının hatıralarını anlatmıştır.

Bu çalışmada ise Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi arşivlerinden, Millî Eğitim Bakanlığı yayımlarından ve henüz bir araştırmacı tarafından kullanılmayıp literatüre kazandırılmamış olan Yüksek Öğretmen Okulu arşivinden yararlanılarak Okulun gelişim evreleri özet bir biçimde ele alınmıştır.

² Detaylı bilgi için bkz. Maarif Vekaleti [MFV], Maarif Düsturu [MD]-I, 1927; Maarif Vekillliği [MV], Tebliğler Dergisi [TD], 3/87, 09.09.1940; Yüksek Öğretmen Okulu Yönetmeliği [YÖÖY], 1955; Resmî Gazete [RG], 03.06.1972.

ancak 1795 senesinde başlayabilen Ecole Normale adlı okul (Ladd, 1907; Smith, 1982) 1903 senesinde bu sistemi uygulamaya başlamıştır (Fındıkoğlu, 1948). Darülmualimin'in Âlî şubesi, Ecole Normale'de başlatılmış olan bu uygulamaya 1908 yılında geçmiştir. Mevzu bahis tarihte Darülmualimin'in Âlî şubesi öğrencileri bazı derslerini Darülfünunda, bir kısım derslerini ise Darülmualim'inde almaya başlamışlardır. Fakat bu uygulama Darülmualimin'de 1915 senesine kadar oturtulamamıştır. Okulun öğrencileri zaman zaman Darülfünuna bağlanmış, zaman zamanda Darülmualimin'e bağlanmıştır (Satı, 1334).

1915 Darülmualimin ve Darülmualimat Nizamnamesinden sonra, sistem 1978 senesine kadar değişmeyecek şekilde oturtulmuştur. Alan derslerini üniversitede gören öğrenciler Yüksek Öğretmen Okulunda öğretim yöntemleri, eğitim tarihi, gelişim psikolojisi gibi dersler görmüşlerdir (Başkanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 180.09.0.0/78.382.1; Çapa Eski Arşivi [ÇEA]³, 09.11.1951 Tarihli Yazı; Maarif-i Umumiye Nezareti [MUN], Darülmualimin ve Darülmualimat Nizamnamesi [DDN], 1331; RG, 03.06.1972). Bu sistem Darülmualimin'de görev yapmış olan Ferid Bey, Satı Bey ve İbrahim Alaaddin (Gövsa) Bey tarafından eleştirilmiş ve onlar tarafından öğretmen yetiştirmenin sadece Darülmualiminde olması gerektiği yönünde görüşler bildirilmiştir (Satı, 1327; Ferid, 1325a; 1325b; İbrahim Alaaddin, 1923). Fakat bahsi geçtiği gibi bu sistem lise öğretmeni yetiştirmek üzere 1924 senesinde açılmış olan Yüksek Muallim Mektebi / Yüksek Öğretmen Okulu ile devam etmiştir (Eşme, 2001; Fındıkoğlu, 1948).

1. Darülmualimin-i Âlî

1891 yılında Darülmualimin'i yeniden yapılandırmak üzere 21 maddeden oluşan bir Nizamname yapılmıştır. 1891 Nizamnamesi ile birlikte Darülmualimin'i zamana ve gerekli ihtiyaçlara göre düzenlemek ve iyi öğretmenler yetiştirilmek istenmiştir. Bu isteği gerçekleştirmek için ise Darülmualimin'in yeniden ve iyi bir şekilde ıslahı gerekliliğine inanılmıştır. Bu nedenle 1891 Nizamnamesi ortaya çıkmıştır. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi yürürlükte iken Darülmualimin için müstakil bir Nizamnameye gerek duyulmamış, bu Nizamname ile birlikte 1869 Nizamnamesinin Darülmualimin ile alakalı kısımları düzenlenmiştir (Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA], İrade Meclis-i Mahsus [İ.MMS], 126/5394).

Nizamnamede Darülmualimin, ikişer yıllık olmak üzere bir müdür yönetiminde İptidaiye, Rüştiye ve Âliye şubelerine ayrılmış, her şubenin mezununa, kendi şubesinin derecesine mahsus okullarda öğretmenlik yapabilme ve bir üst şubeye devam edebilme hakkı

³ Yüksek Öğretmen Okulunun arşivi bugün Çapa Fen Lisesi içerisinde eski arşiv denilen bir odada bulunmaktadır. Bu nedenle Okulun arşivinden çıkarılan belgeler 'Çapa Eski Arşivi [ÇEA]' diye adlandırılmıştır.

tanınmıştır.⁴ Darülmualimin bu yapısıyla ikişer seneden altı yıllık öğretmen yetiştiren bir kurum olarak teşkilatlandırılmıştır. En son şube ise Âlî olarak planlanmış ve Âlî şube Edebiyat ve Fünun kısımlarına bölünmüştür. Hazırlanmış olan Nizamname 29 Ekim 1891 tarihli irade ile yürürlüğe girmiş (BOA, İ.MMS, 126/5394), böylelikle Osmanlı’da idadilere öğretmen yetiştirmek amacıyla 1876’da açılmış olup 1880 senesinde kapatılan Darülmualimin’in İdadi şubesi (Ünal ve Birbudak, 2013), Âlî ismiyle yeniden açılmıştır (BOA, İ.MMS, 126/5394).

Başlangıçta Edebiyat ve Fünun bölümlerine ayrılmış olan (BOA, İ.MMS, 126/5394) Âlî şubesinin bu kısımları 1896-1897⁵ öğretim yılında birleştirilerek tek bir şube hâline getirilmiş ve bu şubenin öğretim süresi üç yıla çıkarılmıştır. Bu uygulamadan 1900-1901 senesinde vazgeçilmiş, şube eskisi gibi iki bölümlü yapıya döndürülmüştür (BOA, Maarif Nezareti Tedrisat-ı Âliye [MF.ALY], 17/77; MUN, Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye [SNMU]).

1908 senesinde, Âlî şubesini Cumhuriyet Dönemi’nde de etkileyecek olan uygulamaya geçilmiştir. Mevzubahis tarihte öğrenciler bazı derslerini Darülfünunda almaya başlamışlardır (Satı, 1334, s. 657-658). Darülmualimin’in Âlî şubesinin Darülfünuna bağlanması, Fransa’daki Ecole Normale Superieur’un yapısının doğrudan alınması ile açıklanabilir. Benzer sistemin Osmanlı döneminde de uygulanmaya başlanması Satı Bey tarafından eleştirilmiştir. Satı Bey, bu uygulamanın sadece Fransa’da olduğu, Avrupa’da başka bir devlette olmadığı üzerinde durmuştur. O, öğretmenlik mesleğinin Darülmualimin’in çatısı altında verilmesi gerekliliğine inanmıştır (Satı, 1327).

1908’de Darülmualimin’in, Âlî şubesi öğrencilerinin Darülfünunda ders görmeye başlaması, derslerin iki ayrı binada yapılmasına neden olmuştur. İki farklı binada ders görme neticesinde öğrenciler arasında hoşnutsuzluk ortaya çıkmış ve bu durum basına yansımıştır (Mirat-ı Maarif, 1324). Fakat şubenin ikili durumu uzun sürmemiş, 1909 yılında ekonomik

⁴ Maarif Nizamnamesinde Rüştiye şubesinden diğer şubelere yukarıya doğru geçişe izin verilmiştir. Lakin Darülmualiminin, Sıbyandan Rüştiyeye geçişi sağlanamamıştır (Düstur, 1289). Zaten Sıbyan şubesi, Rüştiyeye öğrenci yetiştirebilecek kapasiteye de sahip olamamıştır. Bu nedenle Rüştiye şubesini besleyecek öğrencilerin daha çok medreselerdeki zayıf öğrencilerden karşılanmış olması, öğretmen yetiştirmede istenilen başarının ortaya çıkmasına engel oluşturmuştur. 1891 senesinde hazırlanmış olan Nizamnamede bu konuya değinilmiştir. Özellikle medreselerdeki iyi öğrencilerin Rüştiye şubesini tercih etmediğinden dolayı Sıbyan şubesi de Darülmualimin teşkilat yapısı içerisine alınmış, böylelikle Sıbyandan Rüştiyeye, Rüştiyeden Âliye şubesine kaliteli öğrenci yetiştirmek istenmiştir. Ayrıca Sıbyan, Rüştiye ve Âliye olmak üzere üç şubeyle açılacak Darülmualiminin öğrenci altyapısı büyük oranda medreselerin kaliteli öğrencilerinden oluşturulmak istenmiştir (BOA, İ.MMS, 126/5394).

⁵ 1891 Nizamnamesinin metninin verildiği 1317 ve 1318 tarihli sâlnâmelerde, Âliye şubesi için dipnot olarak “ahiren müddet-i tahsiliyesi üç seneye iblağ edilmiştir” bilgisi verilir (MUN, SNMU, 1317, s. 132; 1318, s. 136). Bir belgede yıllara göre öğrenci mezunları verilmiştir. Belge rumi tarihli olarak düzenlenmiştir. Fakat belge içerisindeki tablolara bakıldığında verilmiş olan her yılın mezunları hakkındaki tarihlerin rumi ya da hicri olup olmadığı yönünde bir bilgi yoktur. Belgede Âlî şubesinin 1312 senesinde tek bölümlü olarak teşkilatlandırıldığı yazılmıştır. Bu tarihte rumi ya da hicri olup olmadığı yönünde bilgi yer almamıştır (BOA, MF.ALY, 17/77). Başka bir belgede ise öğrencilere verilmiş olan ödüllerden bahsedilmiştir (BOA, Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı [Y.MTV], 294/37). Bu belgede ödül verilen öğrencilerin mezuniyetleri ile bir önceki belgedeki öğrenci mezuniyet tarihleri karşılaştırıldığında belgede verilmiş olan tarihlerin rumi olduğu kanaatine varılmıştır. Dolayısıyla 1312 senesi 1896-1897 dönemine denk gelmiştir.

gerekçeler nedeniyle Âlî şubesi kapatılarak öğrencileri tamamen Darülfünuna kaydırılmıştır (Ferid, 1325b; Satı, 1334). Âlî şubenin kapatılması konusunda iki söylenti ortaya çıkmıştır. İddialardan biri, o yılki Maarif bütçesinin yetersizliği olarak öne sürülmüştür. Bir diğer iddia ise Darülfünunun fen ve edebiyat kısımlarına yeterli sayıda öğrenci bulunamaması olmuştur. Böylece iki farklı kuruma masraf edilmeyerek Darülmualimin'in Âlî şubesi lağvedilip hem Darülfünunun öğrenci sayısı sorununa çözüm sağlanmak istenmiş, hem de ekonomik bir tasarruf yapılması yoluna gidilmiştir (Ferid, 1325b).

Şubenin kapatılması çeşitli eleştirilere neden olmuştur. Kapatılma kararını tenkit eden Ferid Bey, Nezarete yazdığı mektupta şubenin bir an evvel açılmasını talep etmiştir. Ferid Bey mektubunda, birçok okulda öğretmenlik yaptığından bahsettikten sonra on yedi sene de Darülmualimin'de hesap öğretmenliği yaptığını, bu nedenle ciddi bir tecrübe sahibi olduğunu ve söyleyeceklerinin dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. O, daha çok Darülfünunun alan uzmanlığı konusunda bireyler yetiştirmesi gerektiğinin ve öğretmen yetiştirme işine talip olmamasının üzerinde durmuştur (Ferid, 1325a, s. 283-284). Ferid Bey, Darülmualimin'in bir meslek ve sanat mektebi olduğunu, mektepte usul-i tedaris ve terbiye, ulûm-i ahlâk, hıfzıssıhha, sade bir şekilde tatbikat-ı fenniye (laboratuvar) gibi derslerin görüldüğünü ve Darülfünunda bu derecede öğretim yöntemleri derslerinin gerekli olmadığını yazmıştır. Bu nedenlerden dolayı Darülmualimin'in Âlî kısmının neden lağvedildiğini kavrayamadığını, Darülfünunun ise öğretmen yetiştirebilecek bir kurum olmadığını vurgulamıştır (Ferid, 1325b).

Âliye şubesi 1910 yılında tekrar açılmış ve Satı Bey, bütün şubelerin müdürü yapılmıştır (Ünal ve Birbudak, 2013). Satı Bey, bu tarihte derslerin bazılarının okulda, bazılarının da Darülfünunda verilmeye devam edildiği bilgisini vermiştir. Şubenin bir ara tekrardan kapatıldığını söyleyen Satı Bey'in yazdıklarından hareket edilirse Darülmualimin'in, 1908'den sonra (Satı, 1334), 1915 Nizamnamesi çıkana kadar (MUN, DDN, 1331), zaman zaman derslerinin bir kısmını, zaman zamanda hepsini Darülfünunda gördüğünü söylemek mümkün olabilir (Satı, 1334). Nizamname çıkınca bu usul tam olarak oturtulmaya çalışılmış, uygulamanın yapısının sınırları ortaya net bir şekilde konulmuştur (MUN, DDN, 1331).

Şube, ilk mezunlarının verildiği 1892 yılından Darülfünuna geçiş süreci olan 1908'e kadar toplamda iki yüz otuz sekiz mezun vermiştir. Bunlardan doksan dördü Fünun bölümünden, doksan yedisi Edebiyat bölümünden ve kırk yedisi tek şubeli olunan yıllarda mezun olmuştur (BOA, MF.ALY, 17/77).

Aliye şubesinin mezunları ve görev yerlerinin bir kısmı Sâlnâmelerde yer almıştır. Sâlnâmeler dışında, okulda 1908 senesinde kısa bir süre müdür muavinliği yapmış olan Abbas Efendi, öğrencilerin kayıtlarını düzenlemiş ve görev yerleri ile ilgili daha detaylı bilgileri kayıt

altına almıştır (Darümuallimin-i Âliye Mezuninine Mahsus İstatistik Defteri [DAMMİD], 1325). Abbas Efendinin hazırlamış olduğu kayıtlardan anlaşıldığı üzere Âliye şubesinde Osmanlı coğrafyasının her bölgesinden öğrenci okumuştur. Mezunların büyük bir kısmı idadilerde önce öğretmenlik sonra müdürlük gibi görevler yapmışlardır. Mezun gençler ülkenin birçok yerinde hizmet vermişlerdir. İçlerinde numune mektepleri, Rüştiye mektepleri muallimliği yapanlardan başka, kendi okulları olan Darümuallimin’de de görev yapanlar olmuştur. Muallimler, mesleklerinde adım adım ilerlemiş, aralarında mutasarrıflık, valilik, Maarif Nezaretinde çeşitli görevler ve nazırlık yapanlar da olmuştur (DAMMİD, 1325, s. 1-23; MUN, SNMU, 1317, s. 698-701). Âlî şubesinden mezun olup Türkiye Cumhuriyeti’ne katkıda bulunan önemli isimlerinde varlığından bahsetmek mümkündür. Nitekim Hasan Ali Yücel, Şemsettin Günaltay, Nafi Atuf Kansu Okulun mezunları içerisindeki önemli isimler arasında yerlerini almışlardır (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2010). 1930 yılında Meclisteki vekillerin mezuniyetleri üzerine yapılan bir istatistiğe göre, o sene mecliste Âliye şubesi mezunu sekiz vekil olduğu bilgisi verilmiştir. Bu tarihlerde mecliste 316 vekil görev yapmıştır (Cumhuriyet, 03.11.1930).

5 Temmuz 1915 tarihinde, Darümuallimin için önemli bir değişiklik gerçekleşmiştir. Bu tarihte Darümuallimin ve Darümuallimat Nizamnamesi yayımlanmıştır (MUN, DDN, 1331). Öğretmen okulları ile ilgili önemli kararlara imza atan bu Nizamname, 1930 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (RG, 31.01.1931).

Nizamnamede Darümuallimin, İptidai, İhzeni, Âlî olmak üzere üç şubeye ayrılmıştır. Eğitim süreleri İptidai şubesinde dört, İhzeni şubesinde iki, Âliye şubesinde dört sene olarak belirlenmiştir. İptidai şubesinden giren bir öğrenciyi Âliye şubesinin sonuna kadar on senelik bir eğitim-öğretim süreci beklemiştir. Âlî şubesi ise Edebiyat, Tabiat ve Riyaziyat kısımlarına ayrılmıştır. Son sene ise uygulamaya ayrılmıştır. Âliye şubesi mezunları, ortaöğretim ve yükseköğretimde öğretmen olma hakkına sahip olmuştur. Ayrıca şube, eğitim-öğretim takvimi ve sınav dönemleri bakımından Darülfünuna bağlanmıştır (MUN, DDN, 1331).

1915 öğretim yılında alan dersleri bakımından Darülfünuna bağlanmış olan Âlî şubesinin son senesi, staj dönemi olmak üzere uygulama ve teorik olarak iki şekilde planlanmıştır. Uygulamada, Nezaretin uygun gördüğü bir sultani mektebinde idari ve öğretim işlerinin öğrenilmesi, teoride ise bir takım derslerin alınması hedeflenmiştir. Öğrencilerin alacağı teorik dersler eğitim tarihi, sultani programları, sultanilerde; sınıf yönetimi, disiplin, öğretmenlerin vazifeleri, öğretmen öğrenci ilişkileri gibi konuları içermiştir. Bunların dışında, ders esnasında eğitim ile ilgili konuların tartışılarak öğrenciye eleştirel düşünme becerisi

kazandırılması ve eğitim konuları hakkında görüş sahibi olmalarının sağlanması amaçlanmıştır (MUN, DDN, 1331).

1921 senesinde Darümuallimin'in Âlî kısmına alınan yeni öğrenciler dolayısıyla Okulda 1915 Nizamnamesinden sonra bölüm sayılarının arttırılmış olduğu anlaşılmıştır. Nitekim 1921'de Tarih ve Coğrafya, Edebiyat, Felsefe ve Terbiyeye, Kimya bölümlerinde eğitim-öğretim faaliyetleri gerçekleştirilmiştir (TM, Maarif Şuûnu, Teşrin-i Evvel 1337).

Öğrencilerin alan derslerini Darülfünunda görüyor olmaları, Okullarında almaları gereken mesleki derslerini uzun süre aksatmalarına sebebiyet vermiştir. Bu nedenle 1920 tarihinde bir karar alınmıştır. Söz konusu kararda meslek derslerinin Darümuallimin'de alınmasının gerekliliği vurgulanmıştır (TM, Darümuallimin Şuûnu, Şubat 1920). Bununla birlikte öğrencilerin meslek derslerini yeterli derecede alamaması konusunda tartışmalar devam etmiştir. Bu sorun, 1923 yılında Okulun müdürlüğüne getirilen İbrahim Alaaddin (Gövsa) Bey tarafından da dile getirilmiştir. Alaaddin Bey, Ferid Bey'in dile getirdiği Darülfünunda ihtisas talebesi yetiştirilir, öğretmen yetişmez görüşünü destekleyen fikrini ortaya koymuştur. Alaaddin Bey, Âliye kısmının daha önceki yapısına dönmesi, yeni programın yapılıp derslerin Darümuallimin'de verilmesi ve programın içerisinde hangi dersler olması gerektiğini Nezarete bir lâyiha olarak sunmuştur (İbrahim Alaaddin, 1923).

2. Yüksek Öğretmen Okulu

2.1. Okulun Açılışı

Yüksek Öğretmen Okulu modeli, Fransa'dan örnek alınmış ve ilk olarak Osmanlı'da uygulanmıştır (Satı, 1327). Daha sonra Türkiye Cumhuriyeti'nde modelin uygulanmasına devam edilmiştir (Fındıkoğlu, 1948). 23 Nisan 1924 tarihinde toplanan II. Heyet-i İlmiye'de, Osmanlı'da başlanmış olan geleneğe devam edilerek Darümuallimin'in Âlî şubesi Darülfünuna⁶ bağlanmış ve okula Yüksek Muallim Mektebi⁷ adı verilmiştir (Son Telgraf, 24.11.1340⁸; Öztürk, 2007).

Okul ile ilgili 1924 yılında iki ayrı talimatname yapılmıştır. Bu talimatnameler hakkında çok az bilgi elde edilebilmiş, detaylara ulaşılamamıştır (Cumhuriyet, 03.07.1924; 14.10.1924;

⁶ Darülfünun 1933 senesinde İstanbul Üniversitesi adını almıştır. Bundan sonra Darülfünun yerine üniversite ya da İstanbul Üniversitesi adı kullanılacaktır.

⁷ Yüksek Muallim Mektebi adı 1930'lu yıllarda Yüksek Öğretmen Okulu olarak değiştirilmiştir. Herhangi bir karışıklık olmaması için bundan sonra okulun ismi Yüksek Öğretmen Okulu veya bazı durumlarda İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu olarak yazılacaktır.

⁸ 01.01.1926 tarihinden itibaren miladi takvime geçilmiştir. Bu nedenle gazetelerdeki tarihler rumi olarak verilmiştir. Çalışmada da bu düzen bozulmamış, rumi ayların sırası korunmuştur. Örneğin nottaki 24.11.1340 tarihi, miladi 24 Ocak 1924 tarihine denk gelmektedir. Fakat rumi kanun-i saniye denk gelen tarihten dolayı 24.11.1340 tarihi yazılmıştır. Çünkü kanun-i sani, rumi 11. aydır.

Son Telgraf, 16.10.1340). 1924 senesinde yapılmış olan ilk Talimatnamede, Yüksek Öğretmen Okulu mali ve idari işler açısından Vekalet⁹ ilmi idare bakımından üniversiteye bağlanmış, bununla birlikte bakanlık müfettişlerine okula müdahale etme hakkı ve teftiş etme yetkisi verilmemiştir (Akşam, 04.08.1340).

Okul, ilk açılışında Edebiyat, Felsefe ve İctimaiyat, Tarih ve Coğrafya, Riyaziyat, Fizik, Kimya, Tabiat bölümlerine ayrılmıştır. Daha sonraki seneler ve yönetmeliklerde hemen hemen aynı bölümler yer almıştır. Okulun tarihi boyunca edebiyat, felsefe, tarih, coğrafya, matematik, fizik, kimya, biyoloji, güzel sanatlar, kimya mühendisliği, Fransızca, İngilizce, Almanca, mimarlık, ticaret, kütüphanecilik, ilahiyat, tıp alanlarında öğrencilerin okuması için imkân sunulmuştur (MFV, MD-I, 1927; MV, TD, 3/87, 09.09.1940; ÇEA, 09.11.1951 Tarihli Yazı; 1928-1972 Mezunlar Dosyası).

Okulun süresi, ilk üç yılı üniversitedeki alan dersleri, son senesi de uygulama dersleri olmak üzere dört yıl olarak belirlenmiştir. Son sene uygulama ve meslek derslerine ayrılmış olsa bile, öğrencilere ilk dönemden itibaren meslek dersleri verilmeye başlanmış olup öğrenciler gündüzleri alan dersleri, geceleri de meslek dersleri görmüştür. Yüksek Öğretmen Okulunda verilmiş olan meslek derslerinde çeşitli değişiklikler olsa da okulun tarihsel sürecinde genel olarak eğitim psikolojisi, öğretim metodu, eğitim tarihi konularını kapsayan dersler işlenmiştir. Ayrıca okulun başlama ve bitiş tarihleri, öğrencinin devam durumları ve sınav işleri de üniversite yönetmeliğine bağlanmıştır (Cumhuriyet, 03.07.1924; BCA, 180.09.0.0/78.382.1, ÇEA, 27.07.1972 Tarihli, 425.1.954 No.lu Yazı 1971-72 Öğretim Yılı Raporu; 11.09.1972 Tarihli 510.1.1121 Sayılı Yazı; 17.11.1972 Tarihli, 510.1385 Sayılı Yazı; 27.06.1973 Tarihli, 503.998 Sayılı Yazı; 1975-1976 İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu ve Öğretmen Lisesi Hakkında Rapor [İYÖÖLHR]).

Okula, üniversiteyi kazanmış olan lise mezunları, bütün ihtiyaçları devlet tarafından karşılanmak üzere yatılı olarak alınmışlardır. Bunun karşılığında öğrencilerden kefalet senedi talep edilmiş, okurken devletin kendilerine yaptıkları masrafların karşılığında, ülkeye ilk olarak sekiz, daha sonraki tarihlerde on yıllık bir hizmet vermeyi taahhüt etmişlerdir. Taahhüdün bozulması hâlinde tazminat talep edilmiştir. Öğrencilerin okurken de başarılı olmaları gerekli olup üniversitedeki dersleri, devam durumları, sınav başarıları Yüksek Öğretmen Okulu tarafından takip edilmiştir (MFV, MD-I, 1927; MV, TD, 3/87, 09.09.1940; RG, 03.06.1972; YÖÖY, 1955). Okulun açılışından itibaren yatılı öğrencilerden başka, çok az sayıda da olsa gündüzlü öğrenci alımı yapılmıştır. Fakat 1940 yılında gündüzlü öğrenci alımı kaldırılmıştır (MFV, MD-I, 1927; MV, TD, 3/87, 09.09.1940).

⁹ Maarif Vekaleti bütünlük olması açısından bundan sonraki kısımlarda Bakanlık olarak adlandırılacaktır.

Yüksek Öğretmen Okulunun ilk yönetmeliğinde, okulun müdür ve yardımcısının üniversitenin Fen ve Edebiyat Fakültesi müderrislerinden oluşturulan müderrisler meclisi tarafından üçer sene müddetle seçilmesi ve bakanlık tarafından atamalarının yapılması kararlaştırılmıştır (Cumhuriyet, 03.07.1924). İlk müdürlük görevine ruhiyat öğretmeni Şekip Bey, müdür yardımcılığına ise riyaziye öğretmeni Ali Yar Bey atanmıştır (Öztürk, 2007).

İlk talimatnamede üniversiteye müdür seçimi için müdahil olma hakkı verilmesi ve Bakanlığın denetleme yetkisi olmaması, bir takım sorunların çıkmasına neden olmuştur. Okulun açılış sürecinde öğrencilerin okula giriş için yoğun talep göstermesi sonucunda, okulun yönetimi sınav yapma kararı almıştır. Öğrencilerin bu karara itirazı neticesinde olay Bakanlığa aksettirilmiş ve Bakanlık sınav yapılmaması kararını vermiştir. Okul müdürü Şekip Bey ve yardımcısı Ali Yar Bey, kararlarının bakanlık tarafından kabul edilmemesi üzerine istifa etmiştir. Bakanlık ise yönetmelikteki müdürlük makamı ile ilgili seçim kuralını uygulamayıp doğrudan Şemsettin Bey'i müdürlüğe, Malik Bey'i ise yardımcılığına atamıştır. Fakat üniversite, yönetmelik gereği seçim yapılması gerektiği yönünde baskıda bulunmuş ve bu baskı süreci, Şemsettin Bey'in istifasıyla sonuçlanmıştır. Tekrardan bir seçim süreci başlatılmasına rağmen, bakanlık tarafından bu usul tanınmayarak Yüksek Öğretmen Okulu Müdürlüğüne, bakanlığın müfettiş-i umumilerinden Ahmet Hilmi Bey vekaleten tayin edilmiştir (Akşam, 13.08.1340; Son Telgraf, 14.09.1340; Vakıf, 14.09.1340; 15.09.1340). 1924 yılında yeni bir talimatname yapılarak Yüksek Öğretmen Okulu teşkilat olarak tamamen bakanlığa bağlanmıştır. Yeni talimatnameye göre, eğitim-öğretim aynı şekilde devam etmiş, alan dersleri daha önceki gibi üniversiteye bırakılmıştır (Cumhuriyet, 14.10.1924; Son Telgraf, 16.10.1340). Böylelikle Yüksek Öğretmen Okulunun uzun yıllar sürecek olan yapısı bu talimatname ile belirlenmiştir. Daha sonraki talimatnamelerde de bazı değişiklikler yapılmasına rağmen, okulun yapısı genel olarak korunmuştur (MFV, MD-I, 1927; MV, TD, 3/87, 09.09.1940; RG, 03.06.1972; YÖÖY, 1955).

2.2. Okul Hakkında Yapılmış Olan Yönetmelikler

Yüksek Öğretmen Okulu modelinin genel çerçevesi, çıkarılmış olan talimatnameler ve yönetmeliklerle belirlenmiştir. Yüksek Öğretmen Okulu için birçok talimatname ve yönetmelik yapılmıştır. Bazı talimatlar ve yönetmelikler çok geniş kapsamlı yapılmış olup okul ile ilgili neredeyse her duruma değinilmiştir. Bazı talimatlar ve yönetmeliklerde ise belirli konular ele alınmış, okulun genel işleyişi ile ilgili hükümlere yer verilmemiştir. Bu nedenle, okul hakkında detaylı bilgi verilen talimat ve yönetmeliklere ana yönetmelik denilebilir.

Yüksek Öğretmen Okulu işleyişini belirleyen ilk talimatnameler 1924 senesinde yapılmıştır. Fakat bu talimatnameler hakkında çok az bilgi elde edilebilmiş, detaylara

ulaşılamamıştır (Cumhuriyet, 03.07.1924; 14.10.1924; Son Telgraf, 16.10.1340). 1924 talimatnamelerinden sonra Yüksek Öğretmen Okulu ile ilgili birçok talimatname ve yönetmelik yapılmıştır. 1925 senesinde, okul ile alakalı ‘Yüksek Muallim Mektebi Talimatnamesi’ ismiyle yeni bir talimatname yayımlanmıştır. Okulun yapısının korunduğu ve kırk beş maddeden oluşturulmuş olan bu Talimatnamede, eğitim öğretim ve disiplin ile ilgili detaylı bilgiler verilmiştir. 1925 Talimatnamesi için Yüksek Öğretmen Okulunun ana talimatnamesi denilebilir. Fakat Talimatnamede her konu açıklığa kavuşturulmamıştır. Bu nedenle okulun bazı işleri ile ilgili başka talimatnamelerde yürürlükte olmuştur. ‘Yüksek Muallim Mektebi İdare Memurları Vazifesine Ait Talimat’, okuldaki görevlilerin hangi işleri yapacağı konusunda çıkarılmış olup görev dağılımı hakkında detaylı bir şekilde bilgi vermiştir. Bir diğeri ise ‘Yüksek Muallim Mektebi Levazım-ı İksaiye Talimatnamesi’ öğrencilere dağıtılacak olan malzemelerin neler olduğunu açıklayan talimatname olarak yürürlüğe konmuştur (MFV, MD-I, 1927).¹⁰ 1926 senesinde ise ‘Yüksek Muallim Mektebi Talebesine Eyyam-ı Tatiliyede Tatbik Olunacak Talimat’ adıyla bir talimatname yayımlanmıştır. Bu talimatnamede öğrencilere tatillerde nasıl bir prosedür uygulanacağı açıklanmıştır (MFV, TEM, Talimatnameler [T], 15.06.1926). 1927 senesinde ise ‘Yüksek Muallim Mektebi Lisan, Mezuniyet İmtihanları Hakkında Talimatname’si’ hazırlanmıştır. Bu Talimatname on maddeden oluşturulmuş, sınav jürilerinin kimler olabileceği ve hangi sınavların yapılacağı konusunda özet bilgiler içermiştir (BCA, 180.09.0.0/75.369.1; MFV, MD-I, 1927).

1925-1927 tarihleri arasında çıkarılmış olan talimatnameler uzun süre yürürlükte kalmıştır. 1940 senesinde ise yeni talimatnameler hazırlanarak okulun bazı uygulamalarında değişikliğe gidilmiştir. ‘Yüksek Öğretmen Okulu Talimatnamesi’, ‘Talebe Staj Talimatnamesi’, ‘Yüksek Öğretmen Okuluna Talebe Kayıt ve Kabul Talimatnamesi’ olmak üzere 1940 yılında üç talimatname hazırlanmıştır (MV, TD, 2/57, 12.02.1940; 3/87, 09.09.1940; 3/89, 23.09.1940).

1940 Yüksek Öğretmen Okulu Talimatnamesi, 1925 Talimatnamesi gibi eğitim öğretim ve disiplin işlerinden bahsetmiştir. Fakat bu talimatnamede, 1925 senesi Talimatnamesinden içerik olarak daha az detay yer almış, 1925 Talimatnamesinde öğrencilerin kayıt kabul şartları ve staj işleri hakkında da bilgi verilirken 1940 Talimatnamesinde bu konulara değinilmemiştir. 1940 senesinde bu iki konu hakkında iki ayrı talimatname daha yapılmıştır. Öğrenci kabulü ile ilgili yapılmış olan talimatnamede, öğrenci alımındaki sınav usulü hakkında önceki talimatlara

¹⁰ Yüksek Muallim Mektebi Talimatnamesinin tarihi, içeriğinde yer almıştır. Fakat Yüksek Muallim Mektebi İdare Memurları Vazifesine Ait Talimatın hangi tarihte çıkarıldığı konusunda herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Yüksek Muallim Mektebi Levazım-ı İksaiye Talimatnamesinin ise 1925 senesinde Yüksek Muallim Mektebi Müdürlüğüne gönderilmiş olduğuna dair bir belge mevcuttur. Lakin bu belgede de Talimatnamenin ne zaman çıkarıldığı bilgisi verilmemiştir. Belgede Talimatnamenin yürürlüğe girmesi, 1926 senesinden itibaren olduğu belirtilmiştir (BCA, 180.09.0.0/78.382.1; MFV, MD-I, 1927).

göre daha detaylı bilgiler verilmiş, öğrencilerin hangi bölümler için ne tür sınavlara gireceği açıklanmıştır (MFV, MD-I, 1927; MV, TD, 2/57, 12.02.1940; 3/87, 09.09.1940; 3/89, 23.09.1940).

1954 yılında yeni bir ‘Yüksek Öğretmen Okulu Yönetmeliği’ daha çıkarılmıştır (YÖÖY, 1955). Söz konusu Yönetmelik çıkarılmadan önce, en son yönetmelikler olan Yüksek Öğretmen Okulu Talebe Staj Talimatnamesi, Yüksek Öğretmen Okulu Talimatnamesi, Yüksek Öğretmen Okuluna Talebe Kayıt ve Kabul Talimatnamesi olmak üzere üç talimatname yürürlükte kalmıştır (MV, TD, 2/57, 12.02.1940; 3/87, 09.09.1940; 3/89, 23.09.1940). Yeni Yönetmelik çıkarıldığında, Staj Talimatnamesi dışındaki talimatnameler yürürlükten kaldırılmıştır. 1954 Yönetmeliği kapsamlı bir yönetmelik olarak ortaya koyulmuştur. Elli dokuz maddeden oluşturulan bu yönetmelik ile birlikte, diğer ana yönetmeliklerde olan bilgiler ufak tefek değişikliklerle teyit edilmiştir (YÖÖY, 1955). Ayrıca 1962 senesinde ise İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu sınavlarının hangi komisyonlar tarafından yapılacağı ile ilgili bir yönetmelik değişikliği yapılmıştır (RG, 07.08.1962).

1972 Yönetmeliği, Okulun bütün işleyişi ve ders programlarının verildiği en detaylı yönetmelik olmuştur. İki kısımdan oluşan Yönetmeliğin ilk kısmında yüksek öğretmen okullarının işleyişi ele alınırken ikinci kısımda hazırlık sınıfı ele alınmıştır. 1972 Yönetmeliği ile -hazırlık sınıfı uygulaması dışında- diğer eski yönetmelikler arasında çok ciddi farklar olmamıştır. 1972 yönetmeliğinin diğer yönetmeliklerden bir farkı bu yönetmeliğin o tarihte eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmekte olan üç Yüksek Öğretmen Okulu ile ilgili olmasıdır. Bundan sonra çıkarılmış olan yönetmelikler üç Yüksek Öğretmen Okulunu kapsamıştır (MFV, MD-I, 1927; MV, TD, 2/57, 12.02.1940; 3/87, 09.09.1940; 3/89, 23.09.1940; RG, 03.06.1972; 01.04.1974; 28.05.1974; 30.11.1978; YÖÖY, 1955).

1974 senesinde ise dar kapsamlı iki yönetmelik daha yapılmıştır. Bu yönetmeliklerde 1972 Yönetmeliği üzerinde iki değişiklik yapılmıştır. Değişikliklerden biri, öğrencilere verilecek giyim, kuşam ödeneği için, diğeri de öğrenim planları ve kefillik senetleri üzerine yapılmıştır (RG, 03.06.1972; 01.04.1974; 28.05.1974). Yüksek Öğretmen Okulları ile ilgili 1978 senesinde son bir yönetmelik yapılmıştır. Bu yönetmelik okulların kapatılmasına götüren sürecin başlangıcı olmuştur. 1972 yönetmeliğindeki birçok madde bu yönetmelikle birlikte yürürlükten kaldırılmıştır (RG, 30.11.1978).

2.3. Okulun Yetiştirmek İsteddiği Öğretmenin Nitelikleri

Yüksek Öğretmen Okulu, bütün yönetmeliklerinde belirtildiği gibi, liselere öğretmen yetiştirmek için açılmıştır (MFV, MD-I, 1927; MV, TD, 3/87, 09.09.1940; YÖÖY, 1955; RG,

03.06.1972). Fakat nasıl bir öğretmen yetiştirmek istendiğinin sınırları 1954 ve 1972 yönetmeliklerinde çizilmiştir. Yönetmeliklere göre Yüksek Öğretmen Okulunun vatansever, karakterli ve mesleki olarak nitelikli öğretmenler yetiştirmeyi amaçlamıştır (RG, 03.06.1972; YÖÖY, 1955).

2.4. Giriş Şartları

1964 senesine kadar sadece lise mezunları, 1964 senesinden itibaren hem lise mezunları hem de ilk öğretmen okulları öğrencilerini alan Yüksek Öğretmen Okulu ile ilgili yapılmış olan bütün yönetmeliklerde birbirine benzer şartlar oluşturulmuştur. Adayların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması, eğer yabancı uyruklu¹¹ ise Bakanlığın izninin alınması gerekmiştir. Yönetmeliklerde, Okulun öğrenci kabulü için adayların 25 yaşından fazla olmaması gerekmiştir. Yaş sınırı 1954'te 30'a çıkarılmıştır. Daha sonraki yıllarda tekrar 25'e çekilmiştir (ÇEA, 10.06.1971 Tarihli Yüksek Öğretmen Okuluna Giriş Şartları İlanı; MFV, MD-I, 1927; TD, 3/89, 23.09.1940; YÖÖY, 1955).

Adayların bulaşıcı hastalık taşıması ve fiziksel sakatlığının bulunmaması, öğretmen olmanın olmazsa olmaz şartları arasında görülmüştür. Adaylardan herhangi bir sağlık sorunlarının olmadığını kanıtlayıcı aşı karnesi ve rapor talep edilmiştir. Ayrıca adayların evli olmaması¹², herhangi bir yerde görevli olmaması, erkek adayların öğrenime ara verenlerinin askerlikle ilişkileri olmaması da giriş şartları arasında yer almıştır. Bu şartlar öğretmen okulları için uzun yıllar geçerli olmuştur (Cumhuriyet, 01.02.1932; 03.02.1932; 01.10.1942; MFV, MD-I, 1927; MV, TD, 3/89, 23.09.1940; RG, 03.06.1972; YÖÖY, 1955). Giriş şartlarını karşılamış olan lise mezunu adaylar girmek istedikleri bölümlerle ilgili sınavlara alınmışlardır. Sınavlar yazılı ve sözlü olarak tespit edilmiştir (Bayata, 2011; MV, TD, 3/89, 23.09.1940).

2.5. Staj

1925 Talimatnamesinde Okulun son senesi uygulama evresi olarak belirlenmiş ve öğrenciler muallim muavini sıfatıyla okullara gönderilmiştir. Fakat staja gönderilen öğrenciler, gittikleri okullarda öğretmen eksikliği nedeniyle stajyerlik yapamadan bir yıllık gibi uzun bir süre öğretmenlik yapmak zorunda kalmıştır. Bu durum ciddi eleştirilere yol açmış, öğrencilerin staj görmeden öğretmenlik yapması istenmemiştir. Neticede 1940 senesinde staj usulünde

¹¹ Yabancıların Bakanlığın izniyle alınması kararı sadece 1940 tarihli Yüksek Öğretmen Okulu Talebe Kayıt ve Kabul Talimatnamesinde geçmiştir (MV, TD, 3/89, 23.09.1940). Diğer yönetmeliklerde bu ifade geçmemiş olsa bile uygulamaya bakıldığında yabancı uyruklu öğrencilerin farklı tarihlerde Okulda okuduğu tespit edilmiştir (ÇEA, 29.12.1967 Tarihli, 510.1.1109 Sayılı Yazı ve Ekleri; TCBDİE, Millî Eğitim İstatistikleri Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim [MEİMTYÖ], 1961-1965, 1968; Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü [TCBDİE], Millî Eğitim İstatistikleri Yüksek Öğretim [MEİYÖ], 1967-1970, 1972; 1970-1974, 1977; RG, 03.06.1972; YÖÖY, 1955).

¹² 1954 Yönetmeliğinde evlilik sadece bayanlara yasaklanmıştır (YÖÖY, 1955). 1972 Yönetmeliğinde ise cinsiyet ayrımı yapılmadan yasak devam etmiştir (RG, 03.06.1972).

değişiklik yapılarak staj için bir gün belirlenmiş ve öğrencilerin belirli bir staj uygulamasından geçtikten sonra okuldan mezun olarak muallim muavini sıfatıyla atanmaları sağlanmıştır. 1940 senesindeki değişiklik, daha sonraki yönetmeliklerle teyit edilmiş ve Yüksek Öğretmen Okulu staj uygulamalarına bahsi geçen yönetmeliğe benzer şekilde devam edilmiştir (ÇEA, 30.03.1961 Tarihli Yazı; 31.03.1961 Tarihli Yazı; 12.04.1961 Tarihli Yazı; 13.04.1961 Tarihli Yazı; MFV, MD, 1927; MV, Birinci Maarif Şûrası [BMŞ], 1939; RG, 03.06.1972; TD, 2/57, 12.02.1940).

Stajyerin, uygulama öğretmenin teorik ya da uygulamalı derslerini takip etmesi ve öğretmenin önceden bildirmiş olacağı iki konu hakkında ders vermesi gerekmiştir. Bu derslerin kritiğinin ders dışında yapılması istenmiştir. Uygun görüldüğü takdirde, stajyerin uygulama hocası dışında, staj okulunun kendi branşında olan başka hocaların da derse girmesi kararlaştırılmıştır. Bir stajyerin girebileceği ders sayısı haftada en az on, en fazla on beş olarak belirlenmiş ve stajyere idari işlerin verilmemesi uygun görülmüştür. Staj öğretmenlerinin, sınıfı stajyere bırakıp gitmesi kesin bir dille yasaklanmış, stajyerin ders planı hazırlaması, ders verme şekli, sınıf disiplini gibi konularda gelişiminin sağlanmasının önemi vurgulanmıştır (TD, 2/57, 12.02.1940).

1972 Yönetmeliğinde, öğrencilerin yedinci ve sekizinci dönemlerde olmak üzere her öğretim yılı başında okul idaresi, ilgili meslek dersleri öğretmeni ve branş uygulama öğretmenleri ile hazırlanmış olacak plana göre yirmi saatten az olmamak şartıyla staj çalışmalarına katılmaları zorunlu tutulmuştur (RG, 03.06.1972).

1972 Yönetmeliğinde, öğretmen adayı uygulama planları ‘hazırlık (oryantasyon), branşlarına ait dersle ilgili gözlem ve iştirak, bağımsız olarak ders verme’ diye üçe ayrılmıştır. Uygulama planındaki çalışmaların art arda yapılması ve her çalışmanın ardından değerlendirilme yapılması kararlaştırılmıştır (RG, 03.06.1972).

Hazırlık aşamasının uygulama süresi en az üç yarım gün olarak belirlenmiştir. Bu aşamada öğretmen adayından yarım günden az olmamak şartıyla belli bir liseyi ziyaret edip gözlem yaparak okul hakkında bilgi toplaması, gerekli çalışmaları takip etmesi istenmiştir (RG, 03.06.1972).

Branşlarına ait dersle ilgili gözlem ve iştirak aşaması, yirmi ders saati olarak planlanmıştır. Bu aşamada öğretmen adayının muhtemelen oryantasyon döneminde gitmiş olduğu lisesine devam edip kendisine danışman olarak verilecek öğretmenin yanında, özellikle branşları ile ilgili gözlemler ve çalışmalarda bulunması talep edilmiştir (RG, 03.06.1972).

Ders anlatma aşamasında ise öğretmen adayının üç ders vermesi planlanmıştır. Böylelikle 1972’ye kadar iki ders olan anlattırma kuralı, üçe çıkarılmıştır. Ders anlatma

aşamasında öğretmen adayının, uygulama öğretmeninin göstermiş olacağı sınıfta ve belirlemiş olduğu konularda üç örnek ders işlemesi istenmiştir. Derslerin lise I, II, III. sınıflarda ve birer hafta aralıkla verilmesinin daha uygun olacağı tavsiye edilmiştir. Öğretmen adayının işleyeceği konunun hazırlığını, uygulama öğretmeni¹³ ve Yüksek Öğretmen Okulunda ilgili bir branş öğretmeninin yardımıyla yapması münasip görülmüştür (RG, 03.06.1972).

Uygulamaların değerlendirilmesi ise üç aşamada yapılmıştır. Birinci aşamada, staj okulu müdürlüğünün yazısıyla öğrencinin hazırlık safhasındaki faaliyetlerinin bildirilmesi ve öğrenciden gözlem ve izlenimlerini anlatan bir rapor yazması istenmiştir. İkinci aşamada, lisedeki uygulama öğretmeninden öğrencilere devam fişi oluşturması ve üçüncü aşamada uygulama öğretmeni tarafından değerlendirme fişi hazırlaması talep edilmiştir. Eğer Yüksek Öğretmen Okulu öğretmeni de dersi izlemiş ise onun da değerlendirme fişi doldurması istenmiştir (RG, 03.06.1972).

Uygulama değerlendirme fişi ise öğrenciden gizli tutulmuştur. Bu fişte, isim ve soy ismin yer aldığı bölüm, verilmiş olan ders sayısı, verilen dersler, konular hakkında bilgiler ve değerlendirme esasları yer almış ve öğrenciye not verilmiştir. En iyi not olan ‘A’ dan başlanarak başarısızlık anlamındaki ‘E’ notuna kadar devam edilmiş, ‘E’ den sonraki en son kısım ise soru işaretiyle simgelenmiş ve “hakkında hiçbir yönden kanaat edinemedim ibaresi” yazılmıştır (RG, 03.06.1972)

Staj yönergelerinde her ne kadar ideal durum çizilmiş olsa da Bakanlığın yapmış olduğu bir denetlemede, Yüksek Öğretmen Okulunun görevli öğretmenleri tarafından uygulama çalışmalarının izlenmesi, uygulama okulları ile temas ve işbirliği sağlanması ve yapılacak tespitlerin, öğrencilerin bu konudaki değerlendirme işlemine dikkate alınması yönünde tavsiyede bulunulmuştur (ÇEA, 17.04.1974 Tarihli, Tef. Tah. 425.0.(40)I0227 Sayılı Yazı). Böyle bir uyarının yapılmış olması, uygulamaların Yüksek Öğretmen Okulundaki hocalar tarafından her zaman iyi takip edilmediği ya da edilemediğini ortaya koymuştur.

2.6. Hazırlık Sınıfı

Üçüncü Maarif Şûrasında, Ankara’da ikinci bir Yüksek Öğretmen Okulunun açılması temenni edilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], Üçüncü Millî Eğitim Şûrası [ÜMŞ], 1946).¹⁴ Fakat bu konu üzerine asıl görüşler, Dördüncü Maarif Şûrasında öne sürülmüştür. Şûrada,

¹³ 1972 Yönetmeliğinde ‘yetiştirici öğretmen’ tabiri kullanılmıştır. Bu tabir, muhtemelen uygulama okulundaki öğretmen için kullanılmıştır.

¹⁴ Millî Eğitim tarafından basılmış olan kitaplarda Şûralar, Birinci Maarif, Üçüncü Millî Eğitim, Dördüncü Millî Eğitim, Yedinci Millî Eğitim Şûrası diye geçmiştir. Çalışmada bütünlük olması amacı ile kaynağın isminden dolayı paragraf içi alıntılarda Millî Eğitim Şûrası denilse bile metin içerisinde bütün Şûralar, Maarif Şûrası diye nitelendirilecektir.

öğretmen okullarından da Yüksek Öğretmen Okuluna öğrenci alınması yönünde talepler olmuştur. Öğretmen okulu mezunları için bu durumun teşvik olabileceği, aksi durumda iyi birer formasyona sahip öğretmenlerin alt kademelerde kalmasına sebep olunacağı gibi görüşler dile getirilmiş ve Ankara’da ikinci bir Yüksek Öğretmen Okulu açılması da talep edilmiştir (MEB, Dördüncü Millî Eğitim Şûrası [DMŞ], 1949). Bu görüşler 1959 yılında açılmış olan Ankara Yüksek Öğretmen Okulu ile hayata geçmiştir. Böylelikle 1959 senesinde Yüksek Öğretmen Okulu modelinde yeni bir uygulamaya geçilmiştir. Bu yeni okula, ilk öğretmen okulu son sınıf öğrencileri alınmaya başlanmıştır. İlk öğretmen okulları, lise seviyesinde olmadığından, aynı zamanda üniversitelerde lise mezunlarını kabul ettiğinden dolayı hazırlık sınıfları oluşturulmuş ve ilk öğretmen okullarından seçilmiş olan başarılı öğrenciler, bir yıl lise hazırlığı görerek lise bitirme sınavına alınmışlardır. Bitirme sınavlarında başarılı olanlar, üniversite sınavlarına girerek bu sınavı da geçtiklerinde Yüksek Öğretmen Okulu öğrencisi olmaya hak kazanmışlardır. Bu model, 1964 senesine kadar sadece Ankara’da uygulanmış olup İstanbul’da bu tarihe kadar lise mezunları alınmaya devam edilmiştir. 1964 senesinde ise İzmir’de üçüncü bir Yüksek Öğretmen Okulu açılmıştır. Bu tarihte İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu da ilk öğretmen okullarından öğrenci almaya başlayarak hazırlık sınıfını kurmuştur. Böylelikle İstanbul, Ankara ve İzmir’de açılmış olan üç Yüksek Öğretmen Okulu, ilk öğretmen okullarından öğrenci alma modelini uygulamıştır (Eşme, 2001).

2.7. Bursluluk

1972 senesindeki yönetmelik yapılmadan önce, yeni bir uygulama başlatılmıştır. 1972-1973 eğitim öğretim dönemi başından itibaren isteyen öğrencilere burs verme kararı alınmıştır. Bu yeni uygulama ile birlikte Yüksek Öğretmen Okulunda yatılı ve burslu diye iki tip sistem yürütülmeye başlanmıştır (ÇEA, 26.09.1972 Tarihli, 316.1157 Sayılı Yazı).

Altmışlı yılların sonu yetmişli yılların başında öğrencilerin siyasi çatışmalarının eğitim öğretime yansması, derslere öğrencilerin girememesi, derslerin yapılamaması, okulların tatil edilmesiyle neticelenmiştir (ÇEA, 24.03.1972 Tarihli, Eğitim Öğretim 520.1.G.5635 Sayılı Yazı). Olayların en trajik kısmı ise ölüm ve yaralanmaları doğuran çatışmaların bir eğitim kurumunda cereyan etmiş olmasıdır (ÇEA, 27.03.1972 Tarihli, 1972.155 Sayılı Yazı).

Yüksek Öğretmen Okulu öğrencileri de üniversitelerde ve okulda ders yapılamamasından nasibini almış ve öğrenciler derslerini sağlıklı bir şekilde takip edememişlerdir (ÇEA, 14.05.1970 Tarihli, 520.924 Sayılı Yazı; 06.03.1971 Tarihli, 510.1.402 Sayılı Yazı; 11.03.1971 Tarihli, 510.1.472 Sayılı Yazı).

Öğrenci olayları nedeni ile derslerin sağlıklı işlenememesi sorununa çözüm getirmek için yüksekokulların burslu yapılması planlanmıştır. Böylelikle yatılılık zorunluluğu kalmayacak olan öğrencilerin isteklerine göre kendi okullarına veya üniversitelerine devam etmeleri öngörülmüş ve öğrencilerin güven içerisinde derslerine girmeleri sağlanmaya çalışılmıştır (ÇEA, 02.03.1971 Tarihli, 520.357 Sayılı Yazı; 27.03.1971 Tarihli, 316.650 Sayılı Yazı; 19.09.1977 Tarihli, 510.1488 Sayılı Yazı). Böylelikle öğrencilere, olaylar nedeni ile Yüksek Öğretmen Okulunda güvende değil iseler aldıkları burslar ile kendilerini dışarıda da idare ettirebilmelerine imkân verilmiştir (ÇEA, 19.09.1977 Tarihli, 510.1488 Sayılı Yazı). Bursluluk ile birlikte Yüksek Öğretmen Okulunda yatılı ve burslu diye iki tip sistem yürütülmeye başlanmıştır (ÇEA, 26.09.1972 Tarihli, 316.1157 Sayılı Yazı).

Bursluluk sistemi ile birlikte burs alan öğrencilerin meslek derslerini Yüksek Öğretmen Okulunda görmeleri zorunluluğu ortadan kalkmış, alan dersleri gibi meslek derslerinin de üniversitede verilmesi uygun görülmüştür. Yeni alınacak öğrencilerin burslu olarak alınması ve var olan yatılılarında tercih etmesi hâlinde burslu olabilme imkânına sahip olması, Okulu bir yurt hâline dönüşme riski ile karşı karşıya bırakmıştır (ÇEA, 26.09.1972 tarihli 316.1157 sayılı yazı; 30.01.1973 Tarihli Burslu Öğrencilere Duyuru). Aslında Yüksek Öğretmen Okulu idaresi, 1971 yılında hazırlamış olduğu raporda yüksekokulların yatılı olmasının gereksizliğine değinmiş, Yüksek Öğretmen Okulunun da burslu bir okul olmasından yana görüşlerini bildirmişlerdir. Fakat bu uygulamaya geçilmiş olduğu günden beri herhangi bir faydası görülmemiştir. Özellikle bursluların meslek derslerini üniversiteden almaları, Yüksek Öğretmen Okulunu yatakhane konumuna düşürmüştür (ÇEA, 27.06.1973 Tarihli, 503.998 Sayılı Yazı).

2.8. Meslek Dersleri

Öğrencilerin alan derslerini üniversitede takip ettikten sonra akşamları da okulda öğretim derslerini takip etmesi zorunlu tutulmuştur (BCA, 180.09.0.0/78.382.1). Okulun ilk yıllarında Fransızca, İngilizce, Almanca dillerinden herhangi biri, terbiye, tarih-i terbiye, mukayeseli maarif teşkilatı, usul-i tedris, hıfzıssıhha-i mekatib dersleri, akşam öğretimi için programa konulmuştur (MFV, MD-I, 1927). Okulun öğretmenlik meslek dersleri konferanslar şeklinde verilmiştir (BCA, 180.09.0.0/75.369.1). Bu derslerin öğretimi dışında öğretmenlere, öğrencilerin bilgi ve görgülerini artırmak için çeşitli konferanslar düzenleme, Bakanlığın onayıyla programa yeni bir ders ekleme yetkisi verilmiştir (MFV, MD-I, 1927). Meslek dersleri ve konferanslara ilk öğretmen okulları öğretmenleri de katılmıştır (BCA, 180.09.0.0/78.382.1).

Okulda meslek derslerinin yanı sıra öğrencilerin alan derslerini destekleyici ek derslerde programlarda yer almıştır. Yüksek Öğretmen Okulu haftalık ders programında meslek derslerinin yanı sıra Fransızca, İngilizce, tarih, felsefe, tabiiye, matematik, fizik, coğrafya, Türk

dili ve edebiyatı, kimya dersleri yer almıştır. Bu derslerden fizik, kimya ve tabiiye dersleri laboratuvarlarda işlenmiş, diğer dersler sınıflarda görülmüştür (ÇEA, 1957-1958 Öğretim Yılı Yüksek Öğretmen Okulu Ders Programı; 1965 Tarihli Yüksek Öğretmen Okulu Akşam Dersleri Programı; 1966 Tarihli Yüksek Öğretmen Okulu Akşam Dersleri Programı). Bu derslerin dışında Okulda diksiyon dersi de verilmiştir (ÇEA, 04.01.1967 Tarihli Öğretmenler Kurulu; 07.05.1971 Tarihli Derslerin Duyurusu).

Meslek dersleri ve takviye dersleri dışında Yüksek Öğretmen Okulu müfredatlarına 05.11.1943 tarihinde girmiş olan (ÇEA, 21.08.1972 Tarihli, 221.0.1.15361 Sayılı Yazı) ve 1960 yılında ‘Türk Devrim Tarihi’ adı verilen inkılap tarihi derslerinin de Okulda iki saatlik konferanslar şeklinde işlenmesi, Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü tarafından uygun görülmüştür (ÇEA, 29.11.1971 Tarihli 313.14.568 Sayılı Yazı).

Okulun en kapsamlı programı 1972 yönetmeliğinde yapılmıştır. Çıkarılmış olan yönetmeliğe göre zorunlu ve seçmeli diye iki ayrı ders grubu oluşturulmuştur. Zorunlu dersler içerisinde eğitime giriş, eğitim psikolojisi, eğitim sosyolojisi, Türkiye maarif tarihi ve teşkilatı, genel öğretim bilgisi, özel öğretim bilgisi ve uygulama dersleri yer almıştır. Seçmeli derslerde ise rehberlik teşkilatı ve teknikleri, eğitimde araştırma teknikleri, eğitimde idarecilik, eğitim felsefesi derslerine yer verilmiştir (RG, 03.06.1972).

2.9. Okulun Kapatılması

Yüksek Öğretmen Okulu, kuruluşu ile birlikte bir takım sorunlar yaşamıştır. Okuldan istediği verimi alamadığını düşünen bürokratlar ve öğretmenler, Birinci (1939), Üçüncü (1946), Dördüncü (1949) ve Yedinci Maarif Şûralarında (1962) Okulun değiştirilmesi, geliştirilmesi düşüncelerini ortaya atmışlardır. Nitekim siyasi iktidarların da Yüksek Öğretmen Okulu için çeşitli tasarrufları olduğu görülmüştür. Okul ile ilgili raporlar hazırlanmış, okulun geleceği hakkında çeşitli kararlar verilmiştir. Hazırlanmış olan raporlar, genel itibariyle okulun daha iyi nasıl kurgulanabileceği üzerine olmuştur (MEB, DMŞ, 1949; Eğitim Enstitüleri ve Yüksek Öğretmen Okulu Teşkilatı Hakkında Proje [EYÖTHP], 1949; Öğretmen Yetiştirme Komitesi ve On Yıllık Plan [ÖYROY], 1961; Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu [TEMKR], 1961; YMŞ [Yedinci Millî Eğitim Şûrası], 1962; MV, BMŞ, 1939).

Şûralara sunulan raporlarda Yüksek Öğretmen Okulunun çeşitli fiziksel eksikliklerinin giderilmesi talebinin yanında okulun yapısıyla ilgili önemli değişiklikler talep edilmiştir. Yüksek Öğretmen Okulunun Dördüncü Şûra ile başlatılmış olan geliştirilmesi çalışmaları okulun akademik bir yapıya büründürülmesi ile ilgili olmuştur. Bir tür eğitim fakültesi gibi teşkilatlandırılması planlanan okulda lisansüstü öğrenciler, müfettişler yetiştirilmesi de

kurgulanmıştır. Fakat bu görüşler gerçekleşmemiştir. Nihayetinde Yüksek Öğretmen Okulu ile ilgili tasarruf kapatılması olmuştur (ÇEA, Okulun Yeni Statüsü Hakkındaki Toplantı, 1977; 09.06.1977 Tarihli Prof. Dr. Erol Tümertekin'in Cevabı; 18.07.1977 Tarihli, 002.1237 Sayılı Yazı Eki; MEB, DMS, 1949; EYÖTHP, 1949; ÖYROY, 1961; TEMKR, 1961; YMS, 1962).

İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu, tarihî sürecinde çeşitli evrelerden geçmiştir. Okulun son senelerinde, ayakta kalabilmesi için yapılmış olan çabalar başarıya ulaşmamıştır. İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu tarihî sürecinde, maddi ve fiziksel sorunlar yaşanmıştır (Akşam, 04.08.1340; BCA, 180.09.0.0/78.382.1; Cumhuriyet, 01.09.1924; 02.09.1924; ÇEA, 24.08.1971 Tarihli, 425.1.1545 Sayılı Yazı; 06.11.1971 Tarihli, 221.2208 Sayılı Yazı; 21.12.1971 Tarihli, 221.2287 Sayılı Yazı; 17.01.1972 Tarihli, 122.73 Sayılı Yazı; 27.07.1972 Tarihli, 425.1.954 No.lu Yazı, 1971-1972 Öğretim Yılı Raporu; 27.06.1973 Tarihli, 503.998 Sayılı Yazı; 30.07.1973 Tarihli Yazı; 21.08.1973 Tarihli, 1262.425.2 Sayılı Yazı; 1975-1976 İYÖÖLHR; Talebe Cemiyeti Raporu, t.y.). Yüksek Öğretmen Okulu bir eğitim kurumu olarak birçok maddi kısıtlamalarla idare edilmeye çalışılmıştır. Yatılı okul olarak çok fazla gelire ihtiyaç duyulmuştur. Bakanlık her yıl göndermiş olduğu bütçenin etkin kullanılmasını istemiştir. Fakat okulun bütçesi dönem dönem açık vermiştir. Bütçe açıkları dolayısıyla karşılaşılmış olan maddi zorluklar, Yüksek Öğretmen Okuluna, yemek masraflarının karşılanmasında zorlanması, faturaların ödenememesi, okuldaki fiziksel eksikliklerin giderilememesi şeklinde yansımıştır (Akşam, 04.08.1340, s. 4; BCA, 180.09.0.0/78.382.1; ÇEA, 24.08.1971 Tarihli, 425.1.1545 Sayılı Yazı; 21.12.1971 Tarihli, 221.2287 Sayılı Yazı; 17.01.1972 Tarihli, 122.73 Sayılı Yazı; 27.07.1972 Tarihli, 425.1.954 No.lu Yazı 1971-1972 Öğretim Yılı Raporu; 30.07.1973 Tarihli Yazı; 21.08.1973 Tarihli, 1262.425.2 Sayılı Yazı). Özellikle öğrenci olayları okulda fiziksel ve eğitim öğretim açısından ciddi tahribatlara neden olmuştur (ÇEA, 03.12.1969 Tarihli Zabıt Varakası; 14.05.1970 Tarihli, 520.924 Sayılı Yazı; 06.03.1971 Tarihli 510.1.402 Sayılı Yazı). Türkiye'de öğretmen yetiştirmenin üniversite bünyesinde olması görüşleri de okulların kapatılmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Okulların kaynağı olan ilk öğretmen okullarının, öğretmen liselerine veya ilkokul öğretmeni yetiştirmek üzere iki yıllık eğitim enstitüsüne dönüştürülmesi sürecinde yüksek öğretmen okulları, önemli bir darbe almıştır. Öğretmenlik mesleğinin yükseköğretimde olması amacı ile yapılmış olan bu değişiklik, çoğu görüşe göre, yüksek öğretmen okulları için bitişin başlangıcı olarak nitelendirilmiştir. Burada yüksek öğretmen okulları için şöyle bir darbe gerçekleşmiştir: İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu, uzun yıllar üniversiteden de öğrenci almıştır. Fakat lise mezunu üniversite öğrencilerinin alınması modelinde istenilen sayıda öğretmen yetiştirilemediği eleştirisi yapılarak başka bir model geliştirilmiştir. Hazırlık lisesi modeli ile birlikte, Yüksek Öğretmen Okulunun öğrenci alımında

büyük pay söz konusu modele ait olmuştur. Yine de ilk öğretmen okulu öğrencilerinin dolduramadıkları kontenjanlar, lise mezunları ile doldurulmaya devam edilmiştir. Fakat öğrencilerin büyük çoğunluğu ilk öğretmen okulu mezunlardan oluşturulmuştur. Aslında, yapılmış olan değişikliklerle en eski modele geri dönmüştür. Fakat okulun güçlü öğrenci kaynaklarından biri elinden alınmış, diğerinin de güçlendirilmesi için herhangi bir çaba sarf edilmemiştir. Ayrıca yüksek öğretmen okullarında okumayan üniversite öğrencilerinin de öğretmen olma hakkına sahip olması, yüksek öğretmen okullarının tercih edilme cazibesini azaltmıştır. Okulun gözden çıkarıldığı, ilk öğretmen okulları kapatıldıktan sonraki süreçte, üniversiteden öğrenci alınması modelinin güçlendirilmesi için herhangi bir çaba sarf edilmemesinden anlaşılabilir. Dolayısıyla hazırlık sınıflarının ortadan kalkması, yüksek öğretmen okullarının öğrenci kaynağını kurutmuştur. Neticede yüksek öğretmen okullarının son yıllarındaki imaj eksikliği ve devlet ileri gelenlerinin öğretmen yetiştirmede anlayış değiştirmesi ile beraber 04.08.1978 tarih ve 405.1.37 sayılı kararla öğrenci alımı durdurulmuş ve okullar kapatılış sürecine girmiştir (Akyüz, 2011; ÇEA, 07.09.1964 Tarihli, 701.2.0 Sayılı Yazı; 10.06.1971 Tarihli Yüksek Öğretmen Okuluna Giriş Şartları İlanı; 02.09.1971 Tarihli 513.1 Sayılı Yazı; 18.07.1977 Tarihli, 002.1237 Sayılı Yazı Eki; 02.01.1978 Tarihli Giriş Sınavı; Eşme, 2001; Gelişli, 2006; MEB, DMS, 1949; EYYÖOHP, 1949; ÖYROYP, 1961; TEMKR, 1961; YMS, 1962; MFV, MD-I, 1927; TEM, T, 15.06.1926; MV, TD, 2/57, 12.02.1940; 3/87, 09.09.1940; 3/89, 23.09.1940; Kavcar, 1982; RG, 03.06.1972; 30.11.1978; YÖOY, 1955).

1978 yılında, Ankara Yüksek Öğretmen Okulunda denetim yapmış olan müfettişler bir rapor hazırlamışlardır. Aynı sene içerisinde toplanmış olan Bakanlık Müdürler Komisyonu, okullara 1978 senesinden itibaren öğrenci alınmaması kararını almış ve müfettişlerin raporundan da yararlanarak bir rapor hazırlamıştır. Raporunda, ilk öğretmen okullarının liselere dönüştürüldüğü belirtilip ilk öğretmen okulu mezunlarının Yüksek Öğretmen Okulu aracılığı olmadan üniversiteye girme haklarını elde etmiş oldukları, üniversitelerin de meslek formasyonu verebilecek düzeyde olduğu, ülkedeki öğretmen ihtiyacının da büyük oranda karşılandığı, yüksek öğretmen okullarının öğrenci yurtlarına dönüşmüş olduğu ve okul özelliğini kaybettiği vurgulanmıştır. Öğrencilerin genelinin yurtlarda kaldığı, okullarına yemeklerini yemek için bile gelmedikleri, gece derslerine girmedikleri belirtilmiş ve mevcut durumda maddi olarak devletin olanaklarının boşa harcandığı üzerinde durulmuştur. Okullardaki siyasi çatışmaların da eğitimi engellemiş olması, varlıklarını sürdürmenin gereksizliğine ciddi bir dayanak oluşturmuştur. Yetkililerin, yüksek öğretmen okullarını devlet için külfet olarak görmeleri ve üniversitelerin, eğitim enstitülerinin aynı işlevi yapabileceği inancını taşımaları, kapatılma kararının gerekçelerini oluşturmuştur (Gelişli, 2006; Kavcar, 1982).

1978 senesinde, yüksek öğretmen okullarına öğrenci alınmaması kararından sonra, okullar hakkında yeni bir yönetmelik hazırlanmıştır. Bu yönetmelik, okulların işleyişi ile ilgili eski yönetmeliğin birçok maddesini barındırır da öğrenci alımının durdurulması ile birlikte eklenen bazı maddelerde, elde kalan öğrencilerin yüksek öğretmen okulları ile bağlarını bir an evvel koparıp okulların kapatılma sürecini hızlandırmak amacıyla hazırlanmıştır (RG, 30.11.1978).

Yukarıda bahsi geçtiği gibi, ilk öğretmen okullarının liseye dönüşümü neticesinde hazırlık sınıfı oluşturma sistemi ortadan kalkmış ve 1978 yılında, hazırlık sınıfıyla ilgili bütün maddeler yürürlükten kaldırılmış, okullar tamamen burslu yapılmıştır. Yatılı olarak okumakta olanlar da bu yönetmelik ile birlikte bursluya çevrilmiştir (RG, 30.11.1978). Öğrencilerin alan derslerini üniversitelerde, meslek derslerini yüksek öğretmen okulunda almaları ile ilgili madde ise alan derslerini üniversitede, meslek derslerini “Yüksek Öğretmen Okulu ya da okulun bulunduğu kentteki yükseköğretim kurumlarından Millî Eğitim Bakanlığınca saptanacak olan birinde derslere devam etmek ve mesleki yetiştirme ile ilgili uygulama çalışmalarını yapmak” şeklinde değiştirilmiştir. Yüksek öğretmen okullarının yabancı dil kursları açma, ilgili ders, seminer, konferanslar ve benzeri etkinlikler düzenleme yetkileri elinden alınmamıştır. Bu etkinlikleri başka bir yükseköğretim kurumunun da yapmasına ve öğrencilerin yabancı dil kursu, ders, seminer, konferans vb. eğitsel faaliyetleri diğer yükseköğretim kurumlarından almalarına onay verilmiştir (RG, 30.11.1978). 1978 yönetmeliği ile birlikte, bütün öğrencilerin burslu yapılması, böylelikle mesleki yeterlilikleri ve uygulama çalışmalarını da istedikleri kurumlarda almalarının yolunun açılması, yüksek öğretmen okulları bünyesinde bulunan son öğrencilerin de bir an evvel okullarından ayrılıp, okulların kapatılma sürecinin hızlanması amaçlanmış olabilir.

Yüksek öğretmen okulları gözden çıkarılmış olsa da, okulların son öğrencileri bakanlık tarafından gözden çıkarılmamıştır. Bu nedenle, eski yönetmeliklerde olan zorunlu görev yapma statüsü, 1978 yönetmeliğinde de devam ettirilmiştir (RG, 30.11.1978).

2.10. Yüksek Öğretmen Okulunun Yaygın Etkisi

Darülmualiminin Âlî şubesinin devamı olan Yüksek Öğretmen Okulu, Türkiye eğitim tarihi için önemli bir yer kaplamıştır. Okulun mezunları, başta liseler ve üniversiteler olmak üzere ülkenin çeşitli kurumlarında görev yapmışlardır (Bayata, 2014; Eşme, 2001; Pınar, Ocak 1972; Şubat 1973; Mart 1973; Nisan 1973).

Yüksek Öğretmen Okulundan mezun olmuş olan öğretmenlerin, eğitim öğretime en büyük katkıları, birer eğitim neferi olarak Türkiye'nin başta liseleri olmak üzere çeşitli

okullarında görev yapmış olmalarıdır. Mezunlar çoğunlukla liselere atanmıştır. Fakat liseler dışında, öğretmen okulları, teknik okullar, Hasanoğlan Köy Enstitüsü ve diğer köy enstitülerine, ortaokullara öğretmen olarak, kandilli rasathanesine ve Üniversitenin fakültelerine asistan olarak, kütüphanelere memur olarak atanmışlardır (ÇEA, 1924-1948 Mezunları Dosyası).

Yüksek Öğretmen Okulu mezunları, ülkedeki birçok lisenin yanında, Adana İlk Öğretmen Okulu, Afyon Kız İlk Öğretmen Okulu, Ağrı Kız İlk Öğretmen Okulu, Artvin Erkek İlk Öğretmen Okulu, Balıkesir Necati İlk Öğretmen Okulu, Balıkesir Savaştepe İlk Öğretmen Okulu, Burdur Kız İlk Öğretmen Okulu, Çorum Erkek İlk Öğretmen Okulu, Diyarbakır Dicle İlk Öğretmen Okulu, Edirne Erkek İlk Öğretmen Okulu, Edirne Kız İlk Öğretmen Okulu, Elâzığ Kız İlk Öğretmen Okulu, Erzurum Yavuz Selim İlk Öğretmen Okulu, Isparta Gönen İlk Öğretmen Okulu, Isparta Kız İlk Öğretmen Okulu, Kars Kazım Karabekir İlk Öğretmen Okulu, Kastamonu Göl İlk Öğretmen Okulu, Kastamonu Kız İlk Öğretmen Okulu, Kayseri İlk Öğretmen Okulu, Kayseri Kız İlk Öğretmen Okulu, Kırklareli Kepirtepe İlk Öğretmen Okulu, Konya Akşehir İlk Öğretmen Okulu, Malatya İlk Öğretmen Okulu, Malatya Kız İlk Öğretmen Okulu, Malatya Akçadağ İlk Öğretmen Okulu, Manisa Demirci İlk Öğretmen Okulu, Maraş Kız İlk Öğretmen Okulu, Mardin Kızıltepe İlk Öğretmen Okulu, Nevşehir Kız İlk Öğretmen Okulu, Sakarya Arifiye İlk Öğretmen Okulu, Samsun Akpınar İlk Öğretmen Okulu, Siirt Kız İlk Öğretmen Okulu, Sinop Kız İlk Öğretmen Okulu, Tokat Erkek İlk Öğretmen Okulu, Trabzon Beşikdüzü Kız İlk Öğretmen Okulu, Trabzon Erkek İlk Öğretmen Okulu, Trabzon İlk Öğretmen Okulu, Tunceli Erkek İlk Öğretmen Okulu, Urfa Kız İlk Öğretmen Okulu, Van Kız İlk Öğretmen Okulu ve Konya Selçuk Eğitim Enstitüsüne atanmışlardır. Ayrıca Sivas ve Kayseri İmam-Hatip Okullarına, İstanbul Motor Teknisyen, Ankara İnşaat Teknisyen gibi teknik okullara, Çanakkale, Elâzığ, Yozgat, Giresun, Siirt Halk Kütüphanelerine de atama yapılmıştır (Pınar, Ocak 1972; Şubat 1973; Mart 1973; Nisan 1973).

Yüksek Öğretmen Okulunda Arif Nihat Asya (BCA, 180.09.80/392.1.33), Ahmet Kutsi Tecer, Behçet Necatigil, Cahit Külebi, Orhan Şaik Gökyay, Pertev Naili Boratav, Mehmet Kaplan, Nihat Sami Banarlı, Ömer Lütfi Barkan, Nihal Atsız, Reşat Şemsettin Sirer, Nuri Kodamanoğlu, Cavit Orhan Tütengil, Kaya Bilgegil gibi pek çok önemli isim de öğrenim görmüştür (Eşme, 2001; Bayata, 2014). Bu isimler dışında üniversitelerde hocalık yapmış ve alanında tanınmış olan birçok kişi de Yüksek Öğretmen Okulundan mezun olmuştur. Eşme'nin (2001) çalışmasında, üniversitede görev yapmış olan Yüksek Öğretmen Okulu mezunları hakkında detaylı bir istatistik yer almıştır. Yüksek Öğretmen Okulu mezunu olup da özel sektörde görev yapanlar, kendi işyerini, kendi dershanelerini kuranlar da olmuştur. Fakat

Yüksek Öğretmen Okulu mezunları arasında en çok kümelenme üniversitelerde ve öğretmenlik mesleğinde olmuştur.

Sonuç

Yüksek Öğretmen Okulu Türkiye öğretmen yetiştirme tarihi açısından önemli bir okul olarak tarihte yerini almıştır. Osmanlı'dan gelen geleneği devam ettirmiş olan okulda birçok öğretmen, akademisyen ve bürokrat yetişmiştir. Bu açıdan bakıldığında Yüksek Öğretmen Okulunun lise öğretmeni yetiştirmeyi amacının uygulamada farklılaştığı söylenebilir.

Türkiye lise öğretmen yetiştirme tarihine bir bütün olarak bakılabilir. Darümuallimin'i İdadî ile başlayan serüven kısa bir ara sekteye uğramış olsa da Darümuallimin'in Âlî şubesinin 1891'de açılması ile beraber kronolojik olarak farklı isimlerde tarihte yerini almış olan Yüksek Öğretmen Okulu Âlî şubenin 1908'de uygulamaya başladığı usulü devam ettirmiştir. Bu usul alan derslerinin üniversitede meslek derslerinin öğretmen okulunda alınmasıdır. Osmanlı döneminden itibaren tartışmalara yol açan bu uygulamaya karşı çıkanlar, öğretmen adaylarının sadece öğretmen okulu çatısı altında eğitim-öğretim almaları gerekliliğine inanalar olsa da sistem bozulmamış ve 1978 senesine kadar devam etmiştir.

Darümuallimin'in Âlî şubesi ve Yüksek Öğretmen Okulu özelinde bakıldığında, öğretmen yetiştirmiş olan bu kurumların mezunlarının Türkiye tarihine, öğretmenliğin yanında başka görevleri de icra ederek katkıda bulduklarını söylemek mümkündür. Bu nedenle Yüksek Öğretmen Okulunu sadece bir öğretmen okulu gibi tanımlamak yeterli olmayacaktır. Darümuallimin'in Âliye şubesinden mezun olanlar Osmanlı'nın çeşitli bölgelerindeki okullarda çalışmışlardır. Bu okulları; numune mektepleri, Rüştîye mektepleri, idadiler diye ayırmak mümkündür. Ayrıca Âlî şubesi mezunları, Darümuallimin'inde de görev yapmışlardır. Öğretmenliğin dışında mezunların aralarında mutasarrıflık, valilik, Maarif Nezaretinde çeşitli görevler ve nazırlık yapanlar da olmuştur. Âlî şubesinin mezunları sadece Osmanlıya değil aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'ne de katkıda bulunmuşlardır. Nitekim Hasan Ali Yücel, Şemsettin Günaltay, Nafi Atuf Kansu, Âlî şubenin mezunlarındandır. Benzer şekilde Cumhuriyet döneminde mezunlar olanlar da Türkiye'ye ciddi derecede katkı yapmışlardır. Yüksek Öğretmen Okulu mezunları liselerde, öğretmen okullarında, teknik okullarda, Hasanoğlan Köy Enstitüsünde ve diğer köy enstitülerinde, ortaokullarda öğretmenlik yapmışlar, üniversitelerin fakültelerinde akademisyen olarak çalışmışlardır. Yüksek Öğretmen Okulu mezunlarının eğitim öğretime katkılarının yanı sıra bürokraside görev alanları, özel sektörde başarılı bir şekilde iş icra edenlerinin varlığı da söz konusudur.

Yüksek Öğretmen Okulu tarihi boyunca çok çeşitli sorunlarla karşılaşmış, bazı tarihlerde yapısal olarak değiştirilmek ve geliştirilmek istenmiştir. Okulun karşılaştığı sorunlardan en önemlileri maddi imkânsızlıklar ve öğrenci olaylarıdır. Yüksek Öğretmen Okulunun yapısını değiştirmek isteyenlerin varlığı ile Türkiye’de özellikle 1960’lı yıllarda yoğun bir şekilde öğretmen yetiştirmenin akademik bir iş olarak planlanması gerekliliği inancını taşıyanların hamlesiyle Yüksek Öğretmen Okulu eğitim fakültesi gibi bir yapıya kavuşturulmak istenmiştir. Fakat bu istek gerçekleşmemiş Yüksek Öğretmen Okulları 1978 senesinden itibaren tarih sahnesinden çekilmiştir. Şunu da belirtmek gerekir ki 1980’lerde eğitim fakültelerine dönüştürülmüş olan Yüksek Öğretmen Okulları eğitim Enstitülerinden Yüksek Öğretmen Okullarına dönüştürülen ve Osmanlıdan gelen lise öğretmeni yetiştiren geleneğin dışındaki okullardır.

Kaynaklar

Osmanlı Arşivi

İrâde Meclis-i Mahsus [İ.MMS], 126/5394.
 Maarif Nezareti Tedrisat-ı Âliye [MF. ALY], 17/77.
 Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı [Y.MTV], 294/37.

Cumhuriyet Arşivi

180.09.0.0/75.369.1.
 180.09.0.0/78.382.1.
 180.09.80/392.1.33.

Çapa Eski Arşivi

Okulun yeni statüsü hakkındaki toplantı, 1977.
 Talebe cemiyeti raporu, t.y.
 1924-1948 mezunları dosyası.
 1928-1972 mezunlar dosyası.
 09.11.1951 tarihli yazı.
 1957-1958 öğretim yılı yüksek öğretmen okulu ders programı.
 30.03.1961 tarihli yazı.
 31.03.1961 tarihli yazı.
 12.04.1961 tarihli yazı.
 13.04.1961 tarihli yazı.
 07.09.1964 tarihli, 701.2.0 sayılı yazı.
 1965 tarihli yüksek öğretmen okulu akşam dersleri programı.
 1966 tarihli yüksek öğretmen okulu akşam dersleri programı.

- 04.01.1967 tarihli öğretmenler kurulu.
29.12.1967 tarihli, 510.1.1109 sayılı yazı ve ekleri.
03.12.1969 tarihli zabıt varakası.
14.05.1970 tarihli, 520.924 sayılı yazı.
02.03.1971 tarihli, 520.357 sayılı yazı.
06.03.1971 tarihli 510.1.402 sayılı yazı.
11.03.1971 tarihli, 510.1.472 sayılı yazı.
27.03.1971 tarihli, 316.650 sayılı yazı.
07.05.1971 tarihli derslerin duyurusu.
10.06.1971 tarihli yüksek öğretmen okuluna giriş şartları ilanı.
24.08.1971 tarihli, 425.1.1545 sayılı yazı.
02.09.1971 tarihli, 513.1 sayılı yazı.
06.11.1971 tarihli, 221.2208 sayılı yazı.
29.11.1971 tarihli 313.14.568 sayılı yazı.
21.12.1971 tarihli, 221.2287 sayılı yazı.
17.01.1972 tarihli, 122.73 sayılı yazı.
24.03.1972 tarihli, eğitim öğretim 520.1.g.5635 sayılı yazı.
27.03.1972 tarihli, 1972.155 sayılı yazı
27.07.1972 tarihli, 425.1.954 no.lu yazı 1971-1972 öğretim yılı raporu.
21.08.1972 tarihli, 221.0.1.15361 sayılı yazı.
11.09.1972 tarihli 510.1.1121 sayılı yazı.
26.09.1972 tarihli, 316.1157 sayılı yazı.
17.11.1972 tarihli, 510.1385 sayılı yazı.
30.01.1973 tarihli burslu öğrencilere duyuru.
27.06.1973 tarihli, 503.998 sayılı yazı.
30.07.1973 tarihli yazı.
21.08.1973 tarihli, 1262.425.2 sayılı yazı.
17.04.1974 tarihli, tef. tah. 425.0.(40)10227 sayılı yazı.
1975-1976 İstanbul yüksek öğretmen okulu ve öğretmen lisesi hakkında rapor.
09.06.1977 tarihli Prof. Dr. Erol Tümertekin'in cevabı.
18.07.1977 tarihli, 002.1237 sayılı yazı eki.
19.09.1977 tarihli, 510.1488 sayılı yazı.
02.01.1978 tarihli giriş sınavı.

Gazete ve Mecmualar

- Akşam. (04.08.1340). *Yüksek muallim mektebinin kuruluşunun onuncu yıldönümü.*
- Akşam. (13.08.1340). *Yüksek muallim mektebinde bir ihtilaf.*
- Cumhuriyet. (03.07.1924). *Yüksek muallim mektebi.*
- Cumhuriyet. (01.09.1924). *Yüksek muallim mektebi talebesi.*
- Cumhuriyet. (02.09.1924). *Yüksek muallim mektebi.*
- Cumhuriyet. (14.10.1924). *Yüksek muallim mektebi.*
- Cumhuriyet. (01.02.1932). *Yüksek muallim mektebi müdüriyetinden.*
- Cumhuriyet. (03.02.1932). *Yüksek muallim mektebi müdüriyetinden.*
- Cumhuriyet. (01.10.1942). *Yüksek öğretmen okulu müdürlüğünden.*
- Mirat-ı Maarif. (1324). *Şikayet. 1(1).*
- Pınar. (Ocak 1972). *1.*
- Pınar. (Şubat 1973). *14.*
- Pınar. (Mart 1973). *15.*
- Pınar. (Nisan 1973). *16.*
- Son Telgraf. (14.09.1340). *Maarif vekili ve darülfünun arasında yüksek muallim mektebi yüzünden bir müsademe.*
- Son Telgraf. (16.10.1340). *Yüksek muallim mektebi.*
- Son Telgraf. (24.11.1340). *Yüksek muallim mektebi.*
- Tedrisat Mecmuası. (Şubat 1920). *Darülmuallimin şunu. 11(52).*
- Tedrisat Mecmuası. (Teşrîn-i Evvel 1337). *Maarif şunu, darülmualliminin kısmı âlisine yeniden alınan talebe, 12(61), 64-65.*
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2010). *Türkiye Büyük Millet Meclisi albümü-I: 1920-1950.* Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1.
- Vakit. (14.09.1340). *Yüksek muallim mektebi.*
- Vakit. (15.09.1340). *Yüksek muallim mektebi meselesi.*
- Yüksek Öğretmenliler Albümü. (1937).

Yönetmelikler, Talimatnameler ve Yönergeler

- Düstur-I/II. (1289). 1869 maarif-i umumiye nizamnamesi. İstanbul: Matbaa-i Âmire
- Maarif Vekaleti. (1926). *Talimatnameler, yüksek muallim mektebi talebesine eyyam-ı tatiliyede tatbik olunacak talimat. Tebliğler Mecmuası, 5, 15.06.1926.*
- Maarif Vekaleti. (1927). *Maarif düsturu-I.* İstanbul: Millî Matbaa.
- Maarif Vekilliği. (1940). *Yüksek öğretmen okulu talebe staj talimatnamesi. Tebliğler Dergisi, 2(57), 12.02.1940.*
- Maarif Vekilliği. (1940). *Yüksek öğretmen okulu talimatnamesi. Tebliğler Dergisi, 3(87), 09.09.1940.*

- Maarif Vekilliği. (1940). Yüksek öğretmen okuluna talebe kayıt ve kabul talimatnamesi. *Tebliğler Dergisi*, 3(89), 23.09.1940.
- Maarif-i Umumiye Nezareti. (1331). *Darülmualimin ve darülmualimat nizamnamesi*. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Resmî Gazete. (31.01.1931). *Muallim mektepleri talimatnamesi*.
- Resmî Gazete. (07.08.1962). *İstanbul yüksek öğretmen okulu yönetmeliğinin 14'üncü maddesinin değiştirilmesi hakkında yönetmelik*.
- Resmî Gazete (03.06.1972). *Yüksek öğretmen okulu yönetmeliği*.
- Resmî Gazete. (01.04.1974). *Yüksek öğretmen okulu yönetmeliğinin 86 ıncı maddesinin değiştirilmesi hakkındaki yönetmelik*.
- Resmî Gazete. (28.05.1974). *3 Haziran 1972 tarih ve 14204 sayılı resmi gazete'de yayımlanan yüksek öğretmen okulu yönetmeliğinin 48 ve 49 uncu maddelerinin değiştirilmesi hakkında yönetmelik*.
- Resmî Gazete. (30.11.1978). *Yüksek öğretmen okulu yönetmeliğinin bazı maddelerinin değiştirilmesi, bazı maddelerinin kaldırılması ve bu yönetmeliğe bazı maddeler eklenmesine ilişkin yönetmelik*.
- Yüksek Öğretmen Okulu Yönetmeliği. (1955). İstanbul: Matbaacılık Okulu.

İstatistikler ve Yıllıklar

- Darülmualimin-i Âliye Mezuninine Mahsus İstatistik Defteri. (1325).
- Maarif-i Umumiye Nezareti. (1317). *Salname-i nezaret-i maarif-i umumiye*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Maarif-i Umumiye Nezareti. (1318). *Salname-i nezaret-i maarif-i umumiye*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (1968). *Millî eğitim istatistikleri meslek, teknik ve yüksek öğretim, 1961-1965*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (1972). *Millî eğitim istatistikleri yüksek öğretim, 1967-1970*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (1977). *Millî eğitim istatistikleri yüksek öğretim 1970-1974*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

Kitap, Makale ve Tezler

- Akyüz, Y. (2011). *Türk eğitim tarihi (19. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Altın (2009). *II. Abdülhamid ve II. Meşrutiyet devirlerinde öğretmen yetiştirme meselesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Bayata, N. (2011). *Giderayak anılar*. Ankara: Ankamat Matbaacılık.
- Bayata, N. (2014). *İstanbul (Çapa) yüksek öğretmen okulu anıları*. Ankara: Ankamat Matbaacılık.
- Demir, R. (2002). *Işığın arayan genç -Yüksek muallim'linin hikâyesi*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Demirel, M., & Becerikli, S. (2017). Bursa eğitim enstitüsü. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 341-374.

- Duman, T. (1991). Türkiye’de ortaöğretime öğretmen yetiştirme (tarihi gelişimi). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi. Eşme, İ. (2001). *Yüksek öğretmen okulları*. İstanbul: Bilgi-Başarı Yayınevi.
- Ergin, O. (1977). *Türk maarif tarihi (1-2)*. İstanbul: Eser Matbaası.
- Ferid. (1325a). Darülmualimin-i âliyenin lağvı üzerine Maarif Nezaretine açık mektup. *Dârüşşafaka*, 6, 281-284.
- Ferid. (1325b). Darülmualimin-i Âliyenin lağvı üzerine Maarif Nezaretine açık mektup. *Dârüşşafaka*, 7, 313-315.
- Fındıkoğlu, Z. F. (1948). Yüksek muallim mektebi ve bugünkü durumu. *Yeni Bilgi*, 1(10), 44-50.
- Gelişli, Y. (2006). *Öğretmen yetiştirmede Ankara yüksek öğretmen okulu uygulaması*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- İbrahim Alaaddin (1923). Darülmualimin ve darülmualimat-ı âliye teşkilatı, *Muallimler Mecmuası*, 1(5), 74-76.
- Kavcar, C. (1982). Tarihe karışan bir öğretmen yetiştirme modeli: yüksek öğretmen okulu. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(15), 197-214.
- Ladd, A. J. (1907). *École normale supérieure, an historical sketch*. North Dakota: The Herald Publishing Company.
- Maarif Vekilliği. (1939). *Birinci Maarif şûrası*. 17/29.07.1939.
- Mahmud Cevat İbnü’ş Şeyh Nâfi. (2001). Maârif-i umûmiye nezâreti târihçe-i teşkilât ve icrââtı-xix. asır Osmanlı Maârif târihi. (Haz. T. Kayaoğlu). Ankara: Yeni Türkiye
- Millî Eğitim Bakanlığı (1949). *Eğitim enstitüleri ve yüksek öğretmen okulu teşkilatı hakkında proje*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1947). *Üçüncü millî eğitim şûrası*. 2/10.12.1946.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1949). *Dördüncü millî eğitim şûrası*. 21/31.08.1949.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1961). *Öğretmen yetiştirme komitesi raporu ve on yıllık plan*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1961). *Türkiye eğitim millî komisyonu raporu*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1962). *Yedinci millî eğitim şûrası*. 05/15.01.1962.
- Öztürk, C. (1998). *Türkiye’de dünden bugüne öğretmen yetiştiren kurumlar*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Öztürk, C. (2007). *Atatürk devri öğretmen yetiştirme politikası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Satı. (1327). Darülmualiminin bir senelik hayatı, *Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası, Nazariyât ve Malûmât Kısmı*, 2(15), 81-85.
- Satı. (1334). Meşrutiyetten sonra maarif tarihi. *Muallim*, 2(19), 654-665.
- Smith, R. J. (1982). *The ecole normale supérieure and the third republic*. New York: State University of New York Press.
- Taşer, S. (2010). *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e modernleşme sürecinde öğretmen yetiştiren kurumlarda eğitim yönetimi ve denetimi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Ünal, U. & Birbudak, T. S. (2013). *İstanbul dârülmualimîni (1948-1924)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Extended Abstract

Modern schools for civilians in the Ottoman Empire began to open during the Reforms (Tanzimat) period. The first example of the schools opened is the Secondary (Rüşdiya) schools. With the opening of Secondary (Rüşdiya) schools, there occurred the need to train teachers who knew the new techniques for these new style schools. Consequently, on March 16 in 1848, Male Teacher Training School (Darümuallimin) was opened to train teachers the Secondary (Rüşdiya) schools. In 1868, the Elementary (Sıbyan) branches of Male Teacher Training School (Darümuallimin) and in 1876, the branches of High Schools (İdadi) were opened to train teachers for these schools. The High Schools (İdadi) branch did not stay open for education for a long time and was closed in 1880. However, the Ottoman administrators did not give up training teachers at the level of High Schools (İdadi) and with the decree of 1891, the High School (İdadi) branch was reopened under the name of Âlî. The Âlî branch, which occupied an important place in the history of education in Turkey until 1978, was the foundation of the Higher Teacher Training School.

When the first Âlî branch was opened, it was divided into Literature and Science departments. In the 1896-1897 academic year, these two departments were merged and the branch was transformed into a single department. In the period of 1900-1901, the single department was abandoned and divided into the departments of Literature and Science, as it was the case previously.

In 1908, a new program was initiated in the Âlî branch and some of the courses were started to be offered at the University (Darülfünun). This system was implemented at the École Normale Supérieure in France in 1903 and the Âlî branch took the French system as a model. Satı Bey criticized taking the school in France as a model and believed that the teaching profession should be given under the roof of the University (Darülfünun). This dual structure was criticized not only by Satı Bey, but by Ferid Bey and İbrahim Alaaddin Bey, who had taught at the University (Darülfünun).

On 5 July in 1915, there was a significant change for the Male Teacher Training School (Darümuallimin). At that time, the Male Teacher Training School (Darümuallimin) and Female Teacher Training School (Darümuallimat) Regulations were published. This Regulation, which declared important decisions about the teacher training schools, remained open until 1930. In the Regulation, the Âlî branch of Male Teacher Training School (Darümuallimin) was specified as four years and the branch was divided into Literature, Natural History and Mathematics departments. The last year allocated for teaching practice. Alumni of the Âliye branch had the right to be a teacher in secondary and higher education institutions. In addition, the branch was affiliated with the University (Darülfünun) in terms of academic calendar and exam periods.

During the Republican period, this branch was named as Higher Teacher Training School (Yüksek Muallim Mektebi) and the method of taking some of the courses the University (Darülfünun) continued. The students took field courses the University (Darülfünun) and the vocational courses in their schools. In 1930s, the name of the school was changed to the Higher Teacher Training School.

When it was first opened, the university was divided into the departments of Literature, Philosophy and Sociology, History, and Geography, Mathematics, Physics, Chemistry and Natural History. In the later years and regulations, almost the same departments were available. Throughout the school's history, the fields of Literature, Philosophy, History, Geography, Mathematics, Physics, Chemistry, Biology, Fine Arts, Chemical Engineering, French, English, German, Architecture, Commerce, Librarianship, Theology, and Medicine were offered to students to study.

The duration of the school was specified as four years, the first three years of which were field courses at the university and the final year as the practice courses. Even though the final year was allocated for practice and vocational courses, students were given vocational courses from the first semester and they received field lessons during the day and vocational courses at night. Although there were various changes in the vocational courses given in the Higher Teacher Training School, in the historical process of the School, courses on education psychology, teaching method and education history were offered.

The high school graduates, who had won the university entrance exam, were taken as boarders with all their needs to be met by the State. In return, bail bonds were demanded from the students and they committed themselves to provide services to the country for a certain period of time in return for the costs incurred by the State. In case of failure of the commitment, compensation was requested.

The Istanbul Higher Teacher Training School as a single example continued to offer education until 1959. A second Higher Teacher Training School was opened in Ankara at that time. A new student recruitment system was introduced at the newly opened Ankara Higher Teacher Training School. While the Istanbul Higher Teacher Training School received high school graduates, the Ankara Higher Teacher Training School started to take the final-years students of the first teacher training schools.

As the first teacher training school students were not accepted at the high school level and the universities could legally accept only the high school graduates, high school preparatory classes were established in order to enable the final-year students of the first teacher training school in Ankara to be high school graduates. In this way, students who succeeded in high school preparatory class would be able to earn high school diplomas and enter universities and thus legally deserve to study at the Higher Teacher Training School. Istanbul Higher Teacher Training School started to implement this system in 1964. With the preparatory high school system introduced, Schools started to take mostly the final-year students of the first grade students and the quota of the Schools were not filled in by the first teacher school students, they were completed by the graduates of high schools.

From the beginning of the 1972-1973 academic year, it was decided to grant scholarships to the enthusiastic students. Together with this new system, two types of system, namely boarding and scholarship, were started to be implemented at the Higher Teacher Training School. The requirement of the scholarship students to take their vocational courses at the Higher Teacher Training School was removed. This situation resulted in the fact that the High Teacher Training School started to be used as dormitories by the scholarship students. Even though the school administration had complaints about this issue, the scholarship system was not abandoned. In fact, with the regulations issued in 1978, all students were granted scholarship and the boarding system was removed.

Istanbul Higher Teacher Training School passed through various stages in its history. In the latest years of the school, efforts to survive the school failed. During the course of the history of Istanbul Higher Teacher Training School, material and physical problems were experienced, especially, the student events caused serious damage to the physical environment as well as in terms of education at the school and there were disputes that the vocational courses were not taught well.

The opinion which was observed especially during the discussions of councils of education that teacher training in Turkey should be implemented within the body of universities also played an important role in the closure of these schools. The higher teacher training schools during the process of transforming the first teacher training schools, which were the teacher source of the schools, into two-year educational institutes to train teachers for teacher high schools or primary schools, received a heavy blow.

In 1978, a decision was taken not to accept students to the Higher Teacher Training Schools and in the same year, many provisions in the former regulation were repealed by a new regulation. The decision not to accept students to the higher teacher training schools and previous decision for the closure of the first teacher training schools removed the resource of students for the Higher Teacher Training Schools. Consequently, the Higher Teacher Training Schools and the Istanbul Higher Teacher Training School were left to be shut down at the end of the natural process.